

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

КАФЕДРА РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА
на тему
«МЕХАНІЗМИ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ
(НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Студент 2 курсу магістратури заочної форми
навчання спеціальності 281 «Публічне управління та
адміністрування» освітньо-професійної програми
«Місьцеве самоврядування»

НІЛОВ Олександр Геннадійович

Науковий керівник

к.е.н., доцент Юзефович Владислава Володимирівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі немає
запозичень із праць інших авторів без відповідних
посилань

Студент _____

(підпис)

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
регіональної політики від «*17*» *серпня* 20*23*р., протокол № *12*

Завідувач кафедри регіональної політики, доктор наук з державного
управління, професор

Колтун Вікторія Семенівна

(підпис)

Київ – 2023

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС ТА АНОТАЦІЯ

Нілов О.Г. Механізми просторового планування розвитку регіону (на прикладі Харківської області). – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2023.

Зміст роботи: уточнено теоретико-методологічні виміри просторового планування розвитку регіону та розкрито методологічні підходи до просторового планування розвитку регіону; проаналізовано світовий досвід просторового планування розвитку регіонів; досліджено загальні проблеми нормативно-правового регулювання просторового планування розвитку регіону; здійснено аналіз механізмів просторового планування розвитку регіону; охарактеризовано особливості просторового планування розвитку Харківської області; визначено напрями удосконалення правового механізму просторового планування розвитку регіону; розкрито інноваційні підходи та механізми удосконалення просторового планування розвитку регіону.

Ключові слова: територіальне планування, просторове планування, просторовий розвиток регіону, містобудівна документація, регулювання містобудівної діяльності, генеральний план, державні будівельні норми генеральна схема планування території України, план зонування території, детальний план території, плануванням розвитку землекористування, сталий розвиток.

ANNOTATION

Nilov O.G. Mechanisms of spatial planning of the development of the region (on the example of the Kharkiv region). Qualifying scientific work as a manuscript. Qualifying scientific work for obtaining an educational degree at the second level of higher education (Master's degree), field of study: 28 “Public Management and Administration”, specialty: 281 “Public Management and Administration”. – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine, 2023.

The content of the work: the theoretical and methodological dimensions of the spatial planning of the development of the region were clarified and the methodological approaches to the spatial planning of the development of the region were revealed; the world experience of spatial planning of the development of regions is analyzed; the general problems of normative and legal regulation of spatial planning of the development of the region are investigated; an analysis of the mechanisms of spatial planning of the development of the region was carried out; features of the spatial planning of the development of the Kharkiv region are characterized; directions for improvement of the legal mechanism of spatial planning of the development of the region are determined; features of the spatial planning of the development of the Kharkiv region are characterized; directions for improvement of the legal mechanism of spatial planning of the development of the region are determined; innovative approaches and mechanisms for improving spatial planning of the region's development are revealed.

Keywords: territorial planning, spatial planning, spatial development of the region, town planning documentation, regulation of town planning activities, master plan, state building regulations, general scheme of territory planning of Ukraine, territory zoning plan, detailed territory plan, land use development planning, sustainable development.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	10
1.1. Просторове планування розвитку регіону: сутність та принципи	10
1.2. Методологічні підходи до просторового планування розвитку регіону	17
1.3. Світовий досвід просторового планування розвитку регіонів	27
Висновок до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	39
2.1. Загальні проблеми нормативно-правового регулювання просторового планування розвитку регіону	39
2.2. Аналіз механізмів просторового планування розвитку регіону	55
2.3. Особливості просторового планування розвитку Харківської області	67
Висновок до розділу 2	78
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	81
3.1. Удосконалення правового механізму просторового планування розвитку регіону	81
3.2. Інноваційні підходи та механізми удосконалення просторового планування розвитку регіону	87
Висновок до розділу 3	94
ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	105
Додаток А.....	117
Додаток Б.....	Ошибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність. В умовах здійснення реформи в Україні особливої актуальності сьогодні набувають питання планування регіонального розвитку. Ефективне планування все більше стає інструментом підвищення конкурентоспроможності територій і регіонів на основі принципів субсидіарності, самоокупності та самофінансування, дієвим методом управління територіальним розвитком, засобом згуртування різних суб'єктів територіального розвитку навколо нових цінностей і довгострокових пріоритетів.

Стратегічний підхід до планування сприяє формуванню узгоджених поглядів, виробленню бачення комплексного безперервного і гармонійного соціально-економічного розвитку відповідної території, оптимальному використанню унікальних територіальних переваг і особливостей, а також обмежених ресурсів регіону, та слугує дієвим інструментом для широкого діалогу влади з приватним сектором і громадянським суспільством.

Просторове планування є одним із інструментів проведення реформи громад та одним із невід'ємних атрибутів управлінської діяльності розвинених країн. Просторове планування територіальних громад має на меті забезпечувати планувальну організацію, основні принципи і напрями стратегічного районування території громад, функціональне призначення території, інженерно-транспортної інфраструктури, дорожньої мережі, охорони земель, формування екомережі, охорони і збереження культурної спадщини, а також послідовність реалізації управлінських рішень.

Окрім того, просторове планування забезпечує сталий розвиток територіальної громади з додержанням принципу збалансованості державних, громадських і приватних інтересів, а також передбачає узгоджене прийняття рішень щодо цілісного просторового розвитку населених пунктів як єдиної системи розселення і території за їх межами.

Сьогодні в Україні просторове планування підміняється містобудівною документацією – Генеральною схемою планування території України, що визначає пріоритети та концептуальні рішення планування і використання території країни. Об'єктивно на всіх трьох рівнях планування в Україні відсутній загальний сучасний методологічний підхід у сфері містобудування, який би забезпечував сталий розвиток територій, регіонів, міст. Існуюча система планування в Україні неспроможна адекватно підтримувати реалізацію стратегій, які б віддзеркалювали реалії часу, що й спонукало до вибору теми нашого магістерського дослідження.

Теоретичні та практичні аспекти, пов'язані з плануванням територій розглядаються в працях вітчизняних та зарубіжних вчених А.Чистобаєва, О.Красовської, В.Глазичева, В.Павленка, В.Вакуленка, Ю.Дехтяренка, М.Орлатого, М.Долішнього, В.Юзефович та інших.

Дослідженню концептуальних основ, проблем і перспектив регіонального розвитку присвячені наукові праці С.Білої, О.Берданової, В.Вадімова, В.Вакуленка, Б.Данилишина, М.Долішнього, В.Загорського, З.Варналія, О.Кононенка, Ю.Лошакової, К.Наконечної та інших.

Водночас недостатня вивченість питань ефективного планування регіонального розвитку з урахуванням сучасних умов розвитку країни перешкоджають формуванню належної теоретичної та прикладної бази дослідження проблематики регіонального розвитку в науковій думці.

У науковій літературі окремим теоретичним дослідженням щодо просторового планування в Україні приділяли увагу науковці різних сфер, зокрема: В. Вадімов, О. Дорош, І. Мінняйленко, Є. Маруняк, Ю.Лошакова та ін. Інституційному обґрунтуванню планування територій у системі управління муніципальними утвореннями присвячені праці В. Вакуленка, Ю. Дехтяренка, В. Куйбиди, В. Юзефович, Ю. Палеха та інших науковців.

Тому тема магістерської роботи «Механізми просторового планування розвитку регіону (на прикладі Харківської області)» є актуальною.

Мета магістерської роботи – теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення просторового планування розвитку регіону.

Цією метою зумовлені такі **завдання дослідження**:

- уточнити теоретико-методологічні виміри просторового планування розвитку регіону та розкрити методологічні підходи до просторового планування розвитку регіону;

- проаналізувати світовий досвід просторового планування розвитку регіонів;

- дослідити загальні проблеми нормативно-правового регулювання просторового планування розвитку регіону;

- здійснити аналіз механізмів просторового планування розвитку регіону;

- охарактеризувати особливості просторового планування розвитку Харківської області;

- визначити напрями удосконалення правового механізму просторового планування розвитку регіону;

- розкрити інноваційні підходи та механізми удосконалення просторового планування розвитку регіону.

Об'єкт дослідження – просторове планування розвитку регіону.

Предмет дослідження – механізми просторового планування розвитку регіону на прикладі Харківської області

Методи магістерської роботи. Проведене дослідження базується на принципах структурно-функціонального аналізу, який дозволяє всебічно підійти до визначення соціально-економічних та правових основ здійснення просторового планування розвитку регіону завдяки виявленню основних структурних елементів, визначити місце просторового планування в економічному процесі, а головне – дає можливість дослідити механізми просторового планування розвитку регіону в Україні.

У процесі дослідження були використанні також наступні методи: системний (при аналізі сучасного стану наукової розробленості просторового планування розвитку регіону, п.1.1, п.1.2), порівняльній (при аналізі зарубіжного досвіду застосування просторового планування розвитку регіону, п. 1.3), загально-логічний (при аналізі нормативно-правового регулювання просторового планування розвитку регіону, п.2.1; при аналізі механізмів просторового планування розвитку регіону, п.2.2; емпіричний (при визначенні напрямів удосконалення правового механізму просторового планування розвитку регіону, п.3.1.) та інноваційних підходів та механізмів удосконалення просторового планування розвитку регіону, п.3.2; при аналізі вітчизняного досвіду просторового планування розвитку, п. 2.3).

Найважливішим методологічним положенням роботи є обґрунтування об'єктивності нормативно-правового регулювання просторового планування розвитку регіону.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у тому, що наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуального наукового завдання в галузі науки «Публічне управління та адміністрування» щодо розроблення теоретичних положень та практичних рекомендацій до формування моделі просторового планування території як інструменту розвитку самоврядних територій в умовах децентралізації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення й висновки дослідження можна використати при формуванні стратегії просторового розвитку регіону при визначенні стратегічних пріоритетів розвитку економіки регіону, при розробленні схем планування території на рівні регіону шляхом розроблення та затвердження генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій і детальних планів територій.

Розкриття сутності функціонування та правових засад просторового планування потребує безперервного процесу його вдосконалення та науково-консультативної підтримки документів, що розробляються. Такий підхід

дозволить зробити інтеграцію існуючих європейських практик у систему територіального планування України не формальною, а дієвою, завдання планування території на регіональному рівні необхідно перемістити у площину корегування генеральних планів із врахуванням специфіки кожного регіону із залученням до їх обговорення окремих територіальних громад, як це відбувається на сьогоднішній день у країнах Європи.

Апробація результатів дослідження. Основні ідеї, положення, висновки і рекомендації магістерського дослідження доповідалися і обговорювалися на засіданні кафедри регіональної політики ННІ публічного управління та державної служби, отримали позитивну оцінку і рекомендовані до захисту.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів основного матеріалу, висновків та списку використаних джерел (всього 97 найменувань) та двох додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

1.1. Просторове планування розвитку регіону: сутність та принципи

У контексті теми магістерської роботи необхідно попередньо з'ясувати методологічну сутність наукових термінів і категорій, що включені в понятійний апарат при дослідженні місця і ролі генерального плану у забезпеченні просторового сталого розвитку територій. У першу чергу це стосується таких понять, як «просторове планування», «просторовий розвиток», «територія», «сталий розвиток», а також визначити і конкретизувати основні поняття, які розкривають сутнісні ознаки досліджуваного предмета, його зміст і межі.

Під плануванням у загальному розумінні ми зазвичай розуміємо діяльність з оцінювання та перспективної організації ресурсів для досягнення різних завдань і цілей. У конкретизованішому вигляді планування є «комплексним процесом, що веде до консенсусу, заснованому на визнанні всіх включених проблем, їх оцінці та визначенні цілей. Кінцевою метою є розроблення шаблону/моделі для майбутнього розвитку» [1, с. 46]. Фактично йдеться про оптимальну організацію простору з урахуванням його особливостей, характеристик та часових параметрів. Для означення цього процесу та його результатів зазвичай використовують два терміни – «територіальне планування» і «просторове планування», змістовне наповнення яких варто розглянути детальніше.

Як зазначається в сучасних публікаціях з цієї проблематики, «простір формує географічну проекцію поширення людської діяльності. В контексті її наслідків для навколишнього середовища простір відображає також поширення занепаду останнього» [2]. Історично у планувальному лексиконі домінувало

планування територіальне, що на сьогодні в більшості європейських країн поступово замінюється терміном «просторове планування» (відповідно до поняття «просторовий розвиток»). Це має своє пояснення – концепція і поняття «просторове планування» були розвинені з точки зору формування європейської позиції щодо планування та просторового розвитку. Здавалося важливим знайти нейтральний термін, безпосередньо не пов'язаний з діючою планувальною системою жодної країни-члена Європейського Союзу (ЄС). Лінгвістично ж це фактично переклад німецького поняття «Raumplanung» та голландського «Ruimtelijk Planning» [3, с. 11]. Синонімічним є й німецьке «Raumordnung» «всеосяжний, надлокальний, найвищий рівень планування структури і розвитку простору» [4].

Термін «просторовий розвиток» утвердився в Європі, Канаді, а потім у США до початку 70-х років ХХ ст. Хоча вживався з початку 30-х років (Округ Метрополії Торонто - Toronto Metropolitan Unit сформований в 1934 р). Термін зайво розширено за змістом, але в усякому разі належить до «великого простору» - стратегічного: від масштабу країни до масштабу найбільшого міста чи масштабу графства.

Термін «просторове планування» вперше у вітчизняному законодавстві було вжито у проекті закону України «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (№6403 від 21.04.2017 р.) [5]. Зараз просторове планування в Україні перебуває у перехідній фазі від централізованої політики до сучасних інтегрованих та стратегічних підходів. У зв'язку з новим територіальним поділом країни галузь просторового планування стала пріоритетом як Парламенту так Уряду [6]. Було прийнято низку нових законів, а саме Закон № 2280 [7], реформування Держгеокадастру та оновлення державних будівельних норм.

До прийняття в Україні зазначених законодавчих актів на практиці плани просторового розвитку називали «містобудівною документацією» [8].

Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» заклав нову основу територіальної організації місцевого самоврядування в Україні, який вирішить питання щодо формування нових територіальних громад і залучивши громадськість поєднав місцеві та державні інтереси. Водночас деякі положення викладені у Законі мають високий ступінь конфліктогенності та містять суперечності [9].

Передбачений чинним законодавством процес добровільного об'єднання територіальних громад, є тривалим та достатньо складним в організаційному плані. Тому органам публічного управління всіх рівнів під час підготовки та реалізації етапів даного закону необхідно вести неперервний діалог з громадськістю, а також налагодити дієву комунікацію між собою. Чинне законодавство, що регламентує цей процес, потребує невідкладного доопрацювання [10].

Крім того, недоліки попередніх невдач були враховані у подальшому процесі реформи територіальної організації влади в Україні, а саме в «Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» від 1 квітня 2014 р. № 333-р. [11], Законі України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [6] та у розробленій Кабінетом міністрів України Методиці формування спроможних територіальних громад [12]. Ще у 2017 році кількість територіальних громад в Україні складала 3264 громади, і заради того, аби докорінно змінити життя мешканців об'єдналися та сформували 1470 об'єднаних територіальних громад, на території яких проживає близько 35 мільйонів людей (Рис. 1.1.).

Примітка: за матеріалами джерела [13].

Рис. 1.1. Нова система адміністративно-територіального устрою громад.

Об'єктом регіонального розвитку є територіальна одиниця – «регіон», який характеризується цілісною та взаємопов'язаною системою елементів, що є частиною території із специфічними соціально-економічними природо-кліматичними умовами з чітко окресленими адміністративними межами, органами управління. На території регіону створюються об'єкти матеріального та соціального блага, які необхідні для проживання населення та проведення виробничої діяльності [14].

Забезпечення сталого та збалансованого розвитку регіонів і є передумовою для зростання рівня життя населення в довгостроковій. Тому ключовим компонентом сталого розвитку будь-якої управлінської системи є стратегічне планування, що є процесом здійснення систематизованих та взаємопов'язаних заходів щодо визначення пріоритетних та довгострокових цілей розвитку окремих територій або галузей економіки.

Сталий розвиток розуміється, як альтернатива духовній, екологічній, демографічній і економічній кризі сучасної цивілізації [15], в економічному

аспекті аналізується взаємозв'язок сталого розвитку з економічним ростом, його сумісність з ринковою економікою [16]. Попри всі розбіжності в підходах до сталого розвитку, які сьогодні мають місце в широких державних і громадських колах різних країн, існує певне загальне усвідомлення обов'язковості принаймні трьох його принципових вимірів: економічного росту, соціального прогресу і захисту навколишнього середовища [17, с.23].

Стратегічне планування охоплює систему довго-, середньо- та короткострокових проєктів і програм, але основний акцент робиться на досягнення довгострокових цілей.

Вперше концепція стратегічного планування була запроваджена Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-IV від 08.09.2005 р. (втрата чинності), який визначав правові, економічні та регіональні засади реалізації державної політики щодо регіонів, а згодом був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» № 2389-IX від 09.07.2022, який визначає основні правові, економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та організаційні засади державної регіональної політики як складової частини внутрішньої політики України, встановлює особливості відновлення регіонів та територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України [18]. Для вирішення ключових проблем було визначено чотири стратегічних завдання: підвищити конкурентоспроможність регіонів та зміцнити їх ресурсний потенціал, створити інституційні умови для розвитку територій, забезпечити розвиток людських ресурсів і міжрегіональної співпраці. В контексті зміни зовнішніх та внутрішніх умов для розвитку регіонів в рамках проєкту Європейського Союзу «Підтримка політики регіонального розвитку» був розроблений проєкт Державної стратегії регіонального розвитку до 2030 року [19], яка базується на процесах стратегічного планування на центральному, регіональному та місцевому рівнях. У Стратегії визначені першочергові цілі щодо підвищення рівня

конкурентоспроможності регіонів, проведення політики, яка розширить можливості сконцентрувати наявні фінансові ресурси на пріоритетних напрямках розвитку, а також для ведення ефективного державного управління в питаннях просторового розвитку. На основі Державної стратегії розвитку розробляються програми соціально-економічного розвитку регіонів, державні цільові програми в окремих сферах розвитку, плани реалізації регіональних стратегій розвитку тощо.

Для забезпечення збалансованого територіального розвитку розглядаються принципи, які полягають у сприянні ефективному просторовому плануванню територій, завдання яких полягає у безпосередньому впливі на суттєві результати планових рішень, незалежно від того, чи стосуються вони структури просторового розвитку.

Загальною метою принципів досягнення результатів планування є:

- реструктуризація просторово неефективних населених пунктів;
- спрямування ресурсів у сфери найбільшої потреби та потенційного розвитку;
- сприяння сталому використанню земельних ресурсів у країні;
- врахування адміністративного, фіскального та інституційного потенціалу громад та навколишнього середовища;
- стимулювання рівних можливостей економічного розвитку сільських та міських територій.

Крім того, принципи орієнтовані на сфери просторового планування і потребують більшої конкретики у їх практичній реалізації [14].

Забезпечувати сталість та упорядкованість соціального й економічного розвитку, прозорість та законність для всіх суб'єктів діяльності повинна документація з просторового планування, що закріплює собою бачення майбутнього просторового розвитку, використання певної території на всіх рівнях.

Отже, просторовий розвиток – форма координації динамічного процесу кількісних і якісних змін будь-яких явищ (регіон, економіка регіону, соціально-

економічна система), який враховує зв'язки всіх складових, в результаті чого розвиток набуває нового якісного стану у вигляді певного співвідношення елементів, що забезпечує отримання синергетичного ефекту [20], а «просторове планування — сукупність дій органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо визначення територій для розселення, місць застосування праці, відпочинку та оздоровлення, інженерно-транспортної інфраструктури, інших об'єктів шляхом розроблення, затвердження документації з просторового планування та дотримання її рішень» [5].

Таким чином, визначивши термінологічну основу магістерської роботи, слід зупинитися на питаннях, пов'язаних з інструментарієм забезпечення сталого просторового розвитку територій. У цьому аспекті необхідно розглянути методологічні підходи до просторового планування розвитку регіону та містобудівні основи забезпечення сталого розвитку, і перш за все, найбільш важливий і принциповий документ щодо просторового розвитку територій - генеральний план.

1.2. Методологічні підходи до просторового планування розвитку регіону

Проблемні питання планування регіонального розвитку набувають в умовах здійснення реформи особливої актуальності. Ефективне планування все більше стає інструментом підвищення конкурентоспроможності територій і регіонів на основі принципів субсидіарності, самоокупності та самофінансування, дієвим методом управління територіальним розвитком, засобом згуртування різних суб'єктів територіального розвитку навколо нових цінностей і довгострокових пріоритетів.

Як свідчать окремі дослідження, формування територіального планування у його сучасному розумінні для більшості країн світу відноситься до кінця XIX–початку XX ст. Важливим індикатором появи таких систем є законодавче затвердження. Розробка і затвердження планувальної документації у європейських країнах являли собою своєрідну реакцію на стрімке економічне зростання та пов'язані з ним соціальні, економічні, інституційні проблеми стосовно оптимізації промислового навантаження, поселенської мережі, регулювання міського розвитку. Законодавчі засади, що визначають відносини у сфері планування у більш-менш сучасному вигляді для більшості європейських країн (за винятком Італії та Люксембургу) були визначені у 70 - 90-х рр. XX ст. (таб. 1.1).

Таблиця 1.1.

Започаткування сучасного територіального планування в окремих країнах Європи

Країна	Орієнтовний період	Основні риси
Норвегія	кінець XIX – початок XX ст	Знаковий для створення єдиної системи 1924 р. – прийняття так званого “Будівельного акту”, що охоплює усі міські і окремі сільські муніципалітети. З того часу планування стало суспільним інструментом упорядкованого використання земель та інфраструктури. Але вже на початку XIX ст. існували плани інфраструктури та детальні земельні плани

продовження таблиці 1.1

Німеччина	друга половина XIX ст.	Прийняття будівельного закону, який визначав основи територіального планування на державному рівні. Згодом був доповнений у федеральному законодавстві
Нідерланди	початок XX ст.	Планування завдяки «Акту про житлове господарство» (1901) стало обов'язковим для муніципалітетів. У 1931 р. після перегляду цього документу було затверджено просторове планування на регіональному рівні. І лише у 1960 р. була затверджена трирівнева система
Велико-британія	30-ті – 40-ві роки XX ст.	Розроблено концепцію планувальної системи, яка була вперше затверджена «Планувальним актом» у 1948 р.
Швеція	кінець XIX – початок XX ст.	Першим законодавчим актом щодо регулювання будівельної діяльності став будівельний указ 1874 р., що зобов'язував міста розробляти і впроваджувати міські плати. Акт з планування міст був введений в дію у 1909 р. з метою законодавчого регулювання стосунків між муніципалітетами та власниками майна
Польща	початок XX ст.	Спроби щодо стандартизації системи просторового планування пов'язані з набуттям незалежності у 1918 р. У 1928 р. напрацьовані стандарти були затверджені указом президента «Про будівельні норми і розвиток житлової нерухомості»

Джерело: [21]

Незважаючи на істотно різну історію становлення та національні особливості, можна виділити, дещо умовно, кілька етапів та чинників зближення систем просторового планування європейських країн.

Перший етап – період завершення Другої світової війни, протягом якого зближення відбувалось не лише з точки зору економічного зростання, а й для соціального консенсусу, у формі «держав загального добробуту» [22]. Не останню роль відіграла і геополітична ситуація, що склалася на той час у Європі.

Другий етап був започаткований створенням у 1970 р. СЕМАТ (Ради міністрів, відповідальних за просторове регіональне планування). Регулярне проведення конференцій, підготовка доповідей, рекомендацій, резолюцій надали значний поштовх і створили своєрідну платформу для обговорення найбільш проблемних питань просторового планування. Нині у складі Ради – 47 держав, серед яких і Україна (з 1995 р.).

Точкою відліку третього етапу стали, на нашу думку, 90-ті рр., що, з одного боку, пов'язано зі зміною геополітичних векторів внаслідок розпаду СРСР, з іншого, – з формуванням постіндустріального суспільства. Ще одним важливим акцентом нового періоду стала інтродукція поняття та концепції сталого (збалансованого) розвитку, втілена насамперед прийняттям у 2000 р. «Керівних принципів сталого просторового розвитку Європейського континенту» [23].

На початку огляду сучасної національної системи територіального планування слід зазначити, що Україна, тривалий час перебуваючи у складі СРСР, успадкувала певні особливості радянського підходу до планування території.

Як і в багатьох європейських країнах, усвідомлення важливості та легітимізація територіального планування відбулась в СРСР орієнтовно в 20-х рр. ХХ ст. Саме тоді, і навіть дещо раніше, у 1915р. (“дорадянський” період), була створена Комісія з вивчення природних продуктивних сил, очолена В.І.Вернадським. Згодом було розроблено план ГОЕРЛО – перспективний план СРСР, в цілому по країні та для вісьми великих районів, що передбачав галузевий і територіальний розріз, проект електрифікації.

Започатковано становлення єдиної системи планування і планових органів та методології територіальних економічних досліджень. Водночас, вже для 30-х рр. окремі автори відмічають цілу низку негативних змін, серед яких зміцнення Держплану та прискорені темпи розпаду єдиної системи просторового планування, перенесення на макроекономічний рівень методів

планування роботи капіталістичної фірми, що втратило актуальність, недоцільне застосування балансових розрахунків, поступова підміна народногосподарського підходу галузевим. Крім того, Рада з розміщення продуктивних сил отримує замість ключових дорадчі функції [24].

Згодом, 60-70-ті рр. стають періодом формування методології укладання одного з найбільш важливих, і, як видається, життєздатних планувальних документів – схеми районного планування [25], що тією чи іншою мірою відповідала сучасним схемам територіального планування, передбачаючи комплексний розвиток території з урахуванням природних і соціально-економічних умов. У цей же період і до 80-х рр. відбувся перехід до складання довгострокових комплексних схем розвитку та розміщення продуктивних сил і на їх основі – Генеральної схеми розміщення продуктивних сил, практичне втілення якої залишилось під знаком питання. Водночас, «фактично знищується територіальне планування на низовому та середньому рівнях» [24, с. 32], має місце «низька операційність та неузгодженість роботи планувально-прогнозних структур» [26].

Загалом, відмежовуючись від інституційної (функціональної) складової та розглядаючи систему планування радянського періоду за формальною ознакою, заперечувати комплексність та різноманітність передбаченої документації неможливо.

До трьох рівнів управління відносились:

- Генеральна схема розвитку і розміщення продуктивних сил союзних республік, економічних районів, автономних республік, країв та областей СРСР; Єдина система розселення СРСР;

- схеми районного планування; генеральні плани міст;

- Територіальні комплексні схеми охорони природи (ТерКСОП).

Ці документи доповнювались Цільовими комплексними програмами формування народногосподарських зон і територіально-виробничих комплексів, Міжгалузевими балансами виробництва і розподілу продукції для

союзних республік, великих економічних районів СРСР та одиниць адміністративно-територіального устрою країни, а також Комплексними планами соціально-економічного розвитку всіх суб'єктів управління [26].

Не можна не відзначити і розвинену методологію радянського планування, що мала багато конструктивних рис щодо оцінки ресурсів, формування виробничих зв'язків і навіть соціальної інфраструктури.

У 1970 р. в рішеннях конференції СЕМАТ (Ради міністрів, відповідальних за просторове регіональне планування) були визначені такі планувальні орієнтири: якість навколишнього середовища; збереження балансу між урбанізованими та аграрними регіонами; проблеми розвитку сільських районів; специфічні проблеми, притаманні деяким окремим регіонам (прикордонні, гірські тощо); проблеми розвитку периферійних (депресивних) районів; розвиток мереж зв'язку і транспорту; участь населення у житті місцевих громад [27].

Наступні три Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи визначили спільну позицію країн-членів Організації з питань просторового розвитку:

Рекомендація (1983) стосовно Європейської Хартії регіонального / просторового планування (Торремолінська Хартія), Рекомендація (2002) про «Керівні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту» та Рекомендація (2008) стосовно основних засад у впровадженні Європейської ландшафтної конвенції [27].

У центрі уваги регіонального/просторового планування знаходяться людина та її добробут, а також взаємовідносини людини з навколишнім середовищем. Завданням регіонального/просторового планування є забезпечення кожного громадянина таким середовищем та якістю життя, які сприяли б розвитку його особистості у спланованому в людському вимірі навколишньому світі [25].

У «Керівних принципах сталого просторового розвитку Європейського континенту» вказано, що Європа утворена різноманітними культурними

ландшафтами, які є важливою частиною європейської спадщини й свідками минулих і сучасних відносин людини з навколишнім природним і штучним середовищем.

Після проголошення незалежності України постала необхідність вирішити низку нагальних завдань, пов'язаних зі зміною методологічних підходів та створенням власної системи планувальної документації. Тут мали бути враховані складності зміни форм власності, перебудови господарських зв'язків, брак фінансових ресурсів, і, безумовно, процеси докорінних змін державного управління загалом.

Отже, сучасна система територіального планування в Україні склалася під впливом ряду факторів і на сьогодні об'єднує досвід радянського, пострадянського планування і деякі елементи європейських практик. Зокрема, були спроби інтеграції Керівних принципів та окремих рішень СЕМАТ.

Просторовий розвиток і просторове планування на сьогодні означають оптимальну організацію простору (території) з урахуванням його особливостей, характеристик, зв'язків та часових параметрів.

Правові засади територіального планування в Україні формуються в полі дії понад ста законодавчих актів (Конституція, кодекси, закони, Постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів, накази Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства).

Водночас, незважаючи на те, що розробники планувальної документації зазвичай враховують вимоги численних законодавчих актів "міжвідомчої регламентації", на практиці розроблення програм згідно з ними часто відбувається без (з неповним) урахуванням планувальних схем. В цілому законодавчу базу в сфері територіального планування та містобудівної діяльності можна вважати сформованою, хоча проблеми узгодження окремих законів, прийнятих в різні часові періоди, уніфікації вимог та формулювань, розмежування повноважень суб'єктів процесу залишаються актуальними

(наприклад, закони «Про основи містобудування» [28], «Про архітектурну діяльність» [29], «Про регулювання містобудівної діяльності» [30]).

Основним документом, що регулює відносини у сфері містобудування та територіального планування, є Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 р.) [30].

Таким чином, в Україні просторове (територіальне) планування має достатньо розвинуту правову та методологічну базу і включає ієрархічну систему планувальних норм та правових документів (рис.1.1).

Рис.1.1 Види містобудівної документації [31].

На державному рівні – це Генеральна схема планування території України [32]. Деталізують «Генеральну схему» Схеми просторового планування окремих частин території України, у тому числі проекти містобудівного розвитку транскордонних регіонів, Схеми планування територій областей, районів. На місцевому рівні розробляються генеральні плани міст, селищ і сіл. Розвивається також планування для галузевих потреб, планування екомереж, природно-заповідного фонду тощо [33].

Зміст планувальних документів визначено законодавчо, Державними будівельними нормами України і представлено картами і пояснювальними текстами.

З метою систематизації та покращення підходу до планування та імплементації регіонального розвитку була розроблена Методологія інтегрованого планування регіонального розвитку в Україні як частина Програми ЄС «Підтримка політики регіонального розвитку в Україні» (ППРРУ). Методологія покликана сприяти становленню ініціативного та відповідального управління регіональним розвитком, яке є одним із ключових викликів для українських регіонів і країни в цілому. Таким чином, методологія інтегрує ключові аспекти життєдіяльності і розвитку: економічні, соціальні та екологічні, підтримуючи їх безперервну взаємодію. Надання публічних послуг і просторове планування підтримують реалізацію прийнятих рішень щодо розвитку у певному адміністративному (регіональному) контексті, а також у просторовому вимірі [34].

Окрім того, у методиці просторового планування використовується величезний арсенал методів – оцінка потенціалу території, математичні методи, моделювання, прогнози тощо. Ефективність їх застосування значно посилюється впровадженням ГІС-технологій.

Однак, важливою проблемою залишається координація різнорівневих планів просторового розвитку, узгодження землевпорядної та містобудівної документації, особливо на місцевому рівні, а також розроблення документації з просторового планування для об'єднаних територіальних громад, вдосконалення містобудівної документації для населених пунктів [25].

Нинішня система планування України має достатньо розроблене правове та інституційне підґрунтя, ґрунтується на значному досвіді планувальних робіт, але неодмінно потребує безперервного процесу її вдосконалення та науково-консультативної підтримки документів, що розробляються. Такі кроки

дозволять зробити інтеграцію європейських підходів не формальною, а дієвою, крім того, збагатять її національною специфікою.

Так, сучасною методологічною основою, запропонованою в Україні, є геопланувальна парадигма, відповідно до якої планування територій розглядається як “цілісний та інтегрований науковий напрям географічних досліджень, що охоплює певні різновиди планувальних робіт за їх змістом та масштабом” [35] та ґрунтується на «сучасних концепціях територіальної організації суспільства, природних каркасів екологічної безпеки територій, систем розселення, територіальних систем виробничої та соціальної інфраструктури, територіальних систем виробництва та обслуговування, територіальних рекреаційних систем, якості життя населення» [36].

Серед багатьох переваг парадигми – і запропоноване в її межах поняття «операційних територіальних одиниць», що певною мірою створює потенціал для сприйняття в Україні європейського «*place-based approach*».

Так само значимим є впровадження в українські територіальні плани інструменту ландшафтного планування, про який йшлося вище, роль якогоми вважаємо дещо ширшою, ніж представлено у понятійно-концептуальній схемі геопланування.

На нашу думку, мають бути виділені, серед інших, такі *принципи сучасного просторового планування*: системності й комплексності; багатокomпонентності та ієрархічності; збалансованості соціальної, економічної, екологічної складових; гнучкості та динамічності; унікальності; децентралізації та адресної відповідальності; суспільної екологічності (або екологічної дружності); доступності та відкритості планувальних процесів і даних; діалогу та залучення всіх зацікавлених сторін; зовнішньої інтегрованості та відповідності парадигмі суспільного розвитку [21].

Отже, процес сучасного просторового планування є складним і потребує залучення великої кількості учасників і ресурсів. У загальному вигляді він може бути представлений схемою, зображеною на рис. 1.

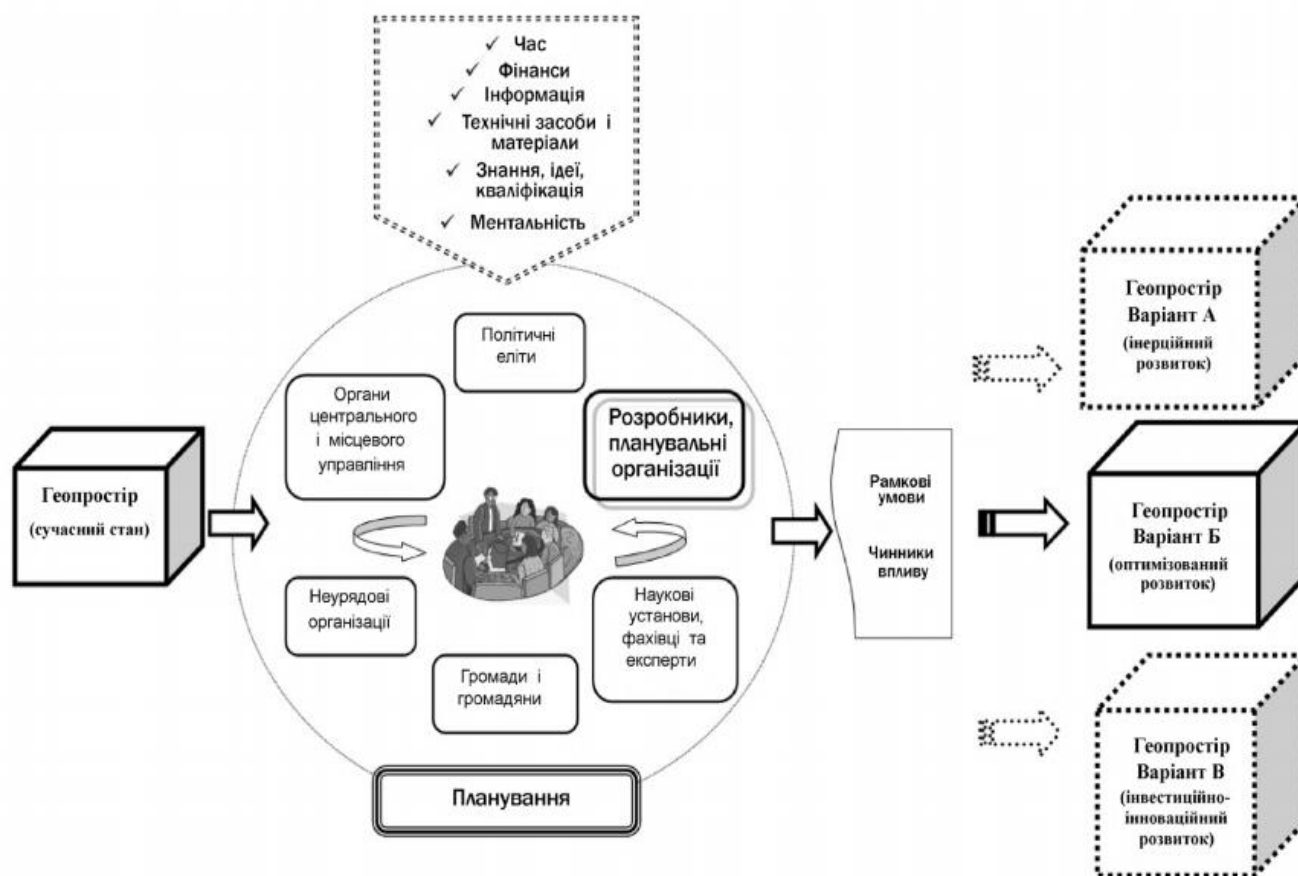

Рисунок 1. Схема процесу сучасного просторового планування.

Отже, сучасна система територіального планування в Україні сформувалась на основі багаторічного вітчизняного досвіду, який розвивається, особливо останнім часом, дедалі більше згідно з вимогами Керівних принципів сталого просторового розвитку Європейського континенту, інших документів СЕМАТ/ Ради Європи та Європейського Союзу. Відбувається переорієнтація на забезпечення соціальної єдності, зміцнення незалежності та територіальної цілісності України, а також більш чітке розмежування повноважень та відповідальності державних органів, органів місцевого самоврядування, що створює принципово нові можливості для подальшого демократичного розвитку нашого суспільства.

При цьому зростає роль територіального планування як ефективного інструменту інтеграції на конкретних територіях не тільки місцевих, регіональних та загальнодержавних інтересів, а й різноманітних секторальних інтересів, обґрунтованого визначення перспектив їх збалансованого розвитку.

Сучасний світ демонструє зростання ролі простору у суспільному розвитку. Це обумовлюється тим, що простір розглядається не просто як пасивне вмістилище різних видів діяльності, а як складна біо-соціо-економічна система, яка завдяки своїм диференційованим особливостям активно впливає на вибір рішень щодо напрямів та інтенсивності використання простору.

1.3. Світовий досвід просторового планування розвитку регіонів

Розвиток методів просторового планування за останні десятиліття спостерігається в різних країнах світу занадто швидкий. І на сьогодні є одним із невід'ємних атрибутів управлінської діяльності розвинених країн. Внаслідок цього планувальне регулювання розглядається як засіб сприяння ринковим відношенням, а не як антитеза чи альтернатива вільному ринку.

Для такого твердження є підстави, адже лише на державному рівні можна вирішувати соціально-економічні та територіально-політичні проблеми. Для більшості країн світу територіальне планування є державним “замовленням”, яке спрямоване на усунення значних відмінностей у розвитку регіонів, а також на пошук шляхів найбільш раціонального та ощадливого використання природних ресурсів. Останнє сприяє тому, щоб населення різних регіонів та міст мало рівноцінні умови життєзабезпечення.

Отже, можна констатувати, що у розвинутих демократичних країнах управління суспільством у просторовому аспекті відбувається з боку ринкової та політико-адміністративної систем.

Управління розвитком територій у країнах з розвинутою ринковою економікою є державною справою. Тому в кожній з цих країн є орган відповідальний за цю справу. Між тим, в різних країнах застосовують неоднакові форми, методи та терміни щодо територіального (просторового) планування. Іноді цей вид робіт трактують як «облаштування територій» чи як «фізичне планування» (на відміну від «економічного»), яке в якійсь мірі відповідає поняттю «регіональне планування». Незважаючи на такі термінологічні відмінності, мова йде про той самий вид опоряджувальних робіт, об'єктом яких є територія.

Отже, територіальне планування в різних країнах світу визначається неоднаково та має різні організаційні зв'язки з тими чи іншими структурами державного управління. Такими організаціями є міністерства, комітети відповідальні за житлове будівництво та розвиток міст, за житлове господарство та будівництво, за стан навколишнього середовища чи за внутрішні справи тощо [37].

Наведемо приклад просторового планування декількох країн Європи.

У таких країнах як Німеччина, Швейцарія, Австрія, Нідерланди – під територіальним плануванням розуміється інтегральний процес планування, що об'єднує галузі соціальної сфери, економіки і стану навколишнього природного середовища. Інтегруючою основою при цьому служить територія, а сам процес планування охоплює територію цих країн і організований у відповідності з адміністративно-територіальним поділом і регіональними особливостями. На основі генерального документа (він також може називатись по-різному) розробляються так звані “секторні” плани і програми [38].

У Франції, Італії, Іспанії територіальне планування складає частину економічного планування і тісно пов'язане з територією цих країн.

У таких країнах як Великобританія, Швеція, Фінляндія, інших європейських країнах територіальне планування зосереджено головним чином

на проблемах окремих регіонів, а фізичне і економічне планування розвивається паралельно.

Питання організації території в США та Канаді вирішуються у складі програм і проектів різного призначення, що розробляються у зв'язку з регіональними перетвореннями, причина в тому, що в цих країнах не існує загальнодержавної системи територіального планування.

Країни, в яких територіальне планування отримало розвиток, використовують одну з наведених вище моделей з урахуванням місцевих умов. Системи управління даним процесом відображують специфіку цих країн, але всі вони мають відповідні організаційні структури на всіх територіальних рівнях [38].

Досвід територіального планування *Німеччини* може бути корисним для України. Організаційні особливості планувальної системи визначаються характером планувальних робіт, структурою органів державної влади і управління територіальним розвитком та адміністративно-територіальним устроєм країни.

Німеччина за формою адміністративно-територіального устрою є федеративна держава, до складу якої входять землі, що поділяються на адміністративні райони. В свою чергу територія району поділена між громадами окремих населених пунктів. При цьому на рівні федеральної землі значною автономією наділені державні органи. Отже, у ФРН при побудові системи влади використовується принцип децентралізації.

В основу територіального планування Німеччини покладено програму сталого розвитку – Agenda 21, яка була прийнята у 1992 р. у Ріо-де-Жанейро ООН на Міжнародній конференції з навколишнього середовища і розвитку. В Європейській концепції територіального розвитку (EUREK), розробленій в 1999 році, стисло викладені Основні положення розвитку Європейського простору на найвищому рівні системи планування. Створена в результаті співпраці країн-членів ЄС концепція EUREK містить рамкові орієнтири

територіального планування [21]. Система планування Німецької федерації представлена чотирма рівнями (табл. 1.3).

Таблиця 1.3.

Планувальні рівні і інструменти планування в Німеччині

Територіальна одиниця	Інструмент планування	Територіальна дія	Масштаб карт
Федерація	Федеральний закон про організацію планування в рамках федерації	Держава	-
Федеральна земля	План розвитку землі	Земля	1:200.000
Регіон	Регіональний план	Регіон	від 1:100.000 до 1:50.000
Муніципалітет (грумада)	План землекористування (використання площ)	Муніципалітет	1:10.000
	План забудови	Частини муніципалітету	від 1:000 до 1:500

Джерело: [39]

В Німеччині просторове планування на найвищому рівні здійснюється через федеральний закон про організацію території («Bundesraumordnungsgesetz» = ROG), який містить загальні вказівки щодо змісту, а також організаційних форм планування в межах федеральних земель. Федерація і землі співпрацюють у рамках Конференції міністрів федеральних земель з питань організації територій, метою якої є – інформування і погодження принципів питань планування, що досягається шляхом прийняття спільних постанов і рішень.

Другий рівень передбачає планування на рівні федеральної землі. Основним інструментом планування є план розвитку федеральної землі, який схематично представляє майбутній розвиток землі і містить остаточні положення лише там, де вони насправді мають значення для землі в цілому.

Третій рівень передбачає на рівні регіонів. Основним інструментом планування є регіональні плани, які є детальніші і більш конкретизовані за плани організації території на рівні федеральної землі, але не такі детальні як генплани громад.

Планування на рівні громад передбачає четвертий рівень. Інструментами планування на цьому рівні є: 1) план використання площ – це розширений план розвитку громади, який стосується землекористування на її території; 2) план забудови, який створюється для окремих частин території громади і містить юридично обов'язкові положення про порядок забудови населеного пункту [39].

У Німеччині система управління територіальним розвитком і містобудуванням склалась у 60-80-х роках і проходить по всій вертикалі від центру до районів, регіонів та общин і спирається на федеральне та земельні законодавства.

На федеральному рівні за дотримання в землях територіального і містобудівного законодавства, розробку і проведення федеративних територіальних і містобудівних програм відповідає Міністерство організації території, містобудування і будівництва. В свою чергу Міністерство також контролює виконання федеральних норм, правил та інших підзаконних актів, підготовку спеціалістів вищої кваліфікації. До складу Міністерства входить департамент організації території.

У федеративних землях існують спеціальні керівні органи організації території і містобудування, на які покладена головна відповідальність за організацію території і містобудування в їх межах. В різних землях форми організації управління відрізняються. Оскільки територіальне планування і містобудування віднесені до різних галузей, ці види діяльності можуть знаходитись у різних відомствах як, наприклад, в Баварії: містобудування – в Міністерстві внутрішніх справ, а організація території – в Міністерстві

навколишнього середовища. В деяких землях в Міністерство будівництва входить окремий департамент, що займається організацією території.

Важливе значення в організації території і містобудування мають також неформальні об'єднання, союзи, комісії.

Організація структури державного управління Німеччини створює сприятливі передумови для територіального планування, а саме:

- на взаємопов'язаних рівнях існують спільні задачі організації територій: федерації, земель та общин, які об'єднані спільною системою фінансування;
- територіальне планування, на відміну від галузевого (функціонального), має адміністративну базу у виді органів територіального управління. До того ж регіони мають свої представництва у політичних партіях країни;
- у територіальному плануванні беруть участь общини, на рівні яких цілі територіального планування стають обов'язковими і для приватних осіб;
- щоб бути конкурентоспроможними на міжрегіональному та міжнародному рівнях регіональне керівництво має досить повноважень.

На всіх територіальних рівнях діють відповідні документи, які мають правове забезпечення. На федеративному рівні виконуються лише загальні пропозиції щодо організації територіального планування. Однак федерація має погоджувати з землями окремі рішення, а для цього існує Постійна конференція міністрів територіального планування [21].

Отже, у Німеччині діяльність з просторового планування регулюється Законом про просторове планування, а за імплементацію цього закону відповідає Федеральне міністерство транспорту та електронної інфраструктури. Законодавчі акти у сфері планування міст включають також Федеральне будівельне законодавство і вказівки до використання земель [21].

У Франції структура органів влади включає національний рівень, 22 регіону, 96 департаментів і 36 564 громади (комуни), виключаючи заморські території. На національному рівні в просторовому плануванні країни найбільш активно беруть участь:

- Центральний комітет з планування, що задає основні орієнтири політики на чотири роки;

- Міністерство будівництва, житла, планування територій та транспорту, що має безліч управлінь, включаючи управління архітектури та містобудування;

- Управління з спадщини при Міністерстві культури та зв'язків, що відповідає за історичні пам'ятники, вимоги до їх охорони, організацію відпочинку і туризму [38].

Регіони у Франції управляються регіональними радами, які володіють широкими повноваженнями в галузі містобудування, охорони середовища, економічного розвитку і туризму. Регіональну раду очолює префект, що представляє державу. Регіон спільно з державою, департаментами та комунами підписує ряд «Декларацій спільних інтересів», що визначають політику розвитку територій, положення якої враховуються в місцевих документах просторового планування.

Муніципальні ради на чолі з мерами управляють комунами. Комуни у свою чергу видають дозволи на будівництво, розробляють і затверджують плани землекористування. Ще в 1967 році законодавством Франції про просторове планування був визначений склад генерального плану поселень, який діє і понині, Національний містобудівний регламент (Code de l'urbanisme), що визначає вимоги до розміщення і характеристик будівель і вживаний при відсутності місцевих аналогічних документів [38].

Однак, в останні десятиліття важливою політичною метою країни стала децентралізація управління а саме, передача ряду повноважень регіонам, у результаті чого законодавство про просторове планування стало істотно змінюватися.

Так, у 2002 р. було прийнято Закон про територіальні схеми сталого розвитку, а генеральні плани перестали бути обов'язковими документами.

Більша частина міських територій країни у 2006 р. була передана у відання департаментів, які в свою чергу, сприяють муніципалітетам у здійсненні просторового планування.

На рівні департаментів приймаються: схеми планування на прибережних територіях; плани розвитку інфраструктур; ряд галузевих схем, у тому числі водних ресурсів та заходи поводження з відходами; вказівки по збереженню природних ландшафтів.

На рівні муніципалітетів розробляється “схема територіальної зв'язності”, що відноситься до декількох комун, яка охоплює життєвий простір населення. Схема визначає загальну орієнтацію планування і забудови, включає текстову частину і карти розвитку. Місцева влада організовує публічні слухання і інші контакти з громадськістю. Розробка схем ведеться місцевими агентствами з планування та приватними компаніями.

На цьому ж рівні, як правило, приватними компаніями, розробляються «місцеві плани забудови», що включають текстову частину, план сталого розвитку та зональний план використання території, що включає сервітути.

Щорічно в країні приймається близько 2000 місцевих планів, які прийнято оновлювати кожні чотири роки [40].

Сфера просторового планування Польщі регулюється Законом Республіки Польща «Про планування та просторовий розвиток» від 27 березня 2003 року, Законом Республіки Польща «Про засади проведення політики розвитку», а також нормами близько 80 законів, у тому числі законодавством щодо надання інформації про стан довкілля та оцінки впливу на довкілля [40].

Крім того, в Польщі Спеціальні закони регулюють проектування стратегічно важливих об'єктів (магістральних автошляхів, газопроводів, електромереж тощо), дозволяючи будувати стратегічні об'єкти, незважаючи на рішення місцевих планувальних документів і приватну власність на землі.

На загальнодержавному рівні роль узагальненої стратегії просторового розвитку держави виконує Концепція просторового розвитку території держави

Польща, яка розробляється у масштабі 1:1 000 000 та визначає ключові елементи просторового розвитку держави.

На регіональному рівні для воєводств розробляються плани просторового розвитку території воєводства у масштабі 1 : 200 000.

Плани просторового планування для повітів не розробляються. Рівень повіту виконує контролюючу та дозвільну функції, забезпечуючи відповідність документації з просторового планування та забудови стратегічним положенням документації державного та регіонального рівнів, а також вимогам нормативно-правових актів.

На місцевому рівні виконується дослідження умов та напрямків просторового розвитку території міста/гміни у масштабі 1:1000 / 1:2000. Цей документ стає основою для формування інвестиційних пропозицій. А ось місцевий план є найдетальнішим документом з планування господарського розвитку простору, що розробляється на окремий квартал чи невелику територію в межах гміни [41, с.50].

В *Угорщині* на загальнодержавному рівні розробляється Національний план просторового розвитку у масштабі 1:500 000. Генеральні плани розробляються на регіональному рівні, а просторові плани перспективного використання територій для регіонів Балатон та Будапештської агломерації розробляються у масштабі 1:100 000. На місцевому рівні розробляються генеральні плани населених пунктів, які включають:

- план структури населеного пункту у масштабі 1:10 000 і крупніше;
- регуляторний план (зонінг з регулюванням забудови) у масштабі 1:4000 і крупніше;
- плани забудови у масштабі 1 : 500–1 : 2000.

Проведений нами аналіз дозволяє дійти важливих висновків. Замість терміна «містобудування» в європейських країнах зазвичай використовується термін «просторове планування». Воно більшою мірою відображає сутність цієї діяльності, оскільки розширює предметну сферу за межі міст. Просторове

планування в європейських державах, як і в Україні, розглядається на трьох рівнях – загальнодержавному, регіональному та місцевому.

На загальнодержавному рівні ми маємо практично повну ідентичність: Генеральна схема планування території України відповідає Плану розвитку держави в Німеччині, Концепції просторового розвитку території держави у Польщі та Національному плану просторового розвитку в Угорщині.

На регіональному рівні виникають суттєві відмінності. Головна розбіжність полягає у тому, що в європейських державах на регіональному рівні зазвичай розробляється один тип документації з просторового планування. Об'єктом планування є середня ланка адміністративно-територіального устрою: земля (або частина землі – регіон) у Німеччині, воєводство у Польщі, медьє в Угорщині. В Україні на регіональному рівні існують два типи об'єктів планування – область та район.

На місцевому рівні в європейських країнах використовуються два види документації. Основним з них є генеральні плани (попередні плани зонування в Німеччині, які по суті включають функціонально-планувальні аспекти наших генеральних планів), дослідження умов та напрямків просторового розвитку території міста/гміни у Польщі. Об'єктом планування є території місцевих громад (муніципалітети, комунальні одиниці в Німеччині, гміни та міста у Польщі, населені пункти в Угорщині) [26, с.223].

У такому контексті в Україні на місцевому рівні доцільно розглядати схеми планування території (або плани території) громад і генеральні плани населених пунктів.

Висновок до розділу 1

У ході дослідження теоретичних та методологічних аспектів просторового планування розвитку регіону нами уточнено понятійно-термінологічний апарат за темою магістерського дослідження, що сприяло визначенню предметного поля дослідження для реалізації регіонального

політики. Зокрема таких понять як «планування», «простір», «просторове планування», «просторовий розвиток», «територія», а також визначити і конкретизувати основні поняття, які розкривають сутнісні ознаки досліджуваного предмета, його зміст і межі.

На основі цих досліджених понять і виявлених актуальних особливостей категоріального апарату, з'ясовано, що «просторове планування — сукупність дій органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо визначення територій для розселення, місць застосування праці, відпочинку та оздоровлення, інженерно-транспортної інфраструктури, інших об'єктів шляхом розроблення, затвердження документації з просторового планування та дотримання її рішень».

Сучасною методологічною основою, запропонованою в Україні, є геопланувальна парадигма, відповідно до якої планування територій розглядається як цілісний та інтегрований науковий напрям географічних досліджень, що охоплює певні різновиди планувальних робіт за їх змістом та масштабом.

Просторове (територіальне) планування в Україні має достатньо розвинуту правову та методологічну базу і включає ієрархічну систему планувальних норм та правових документів. На державному рівні — це Генеральна схема планування території України, на регіональному рівні здійснюється шляхом розроблення схем планування території, на місцевому рівні — шляхом розроблення та затвердження генеральних планів населених пунктів, планів зонування територій і детальних планів територій.

Система територіального планування в Україні склалася під впливом ряду факторів і на сьогодні об'єднує досвід радянського, пострадянського планування і деякі елементи європейських практик. Зокрема, були спроби інтеграції Керівних принципів та окремих рішень Ради міністрів, відповідальних за просторове регіональне планування (СЕМАТ).

Для більшості європейських країн здійснення просторового планування є одним з основних шляхів підвищення ефективності використання суспільно-економічного та містобудівного потенціалу.

У переважній більшості зарубіжних держав розробляються концепції просторового розвитку цих країн, які підкріплюються відповідними правовими документами і після їх ухвалення набувають статусу закону.

Європейська хартія регіонального/просторового планування, прийнята на Європейській конференції міністрів, відповідальних за просторове планування (СЕМАТ) у 1983 році, зазначає, що планування території є важливим фактом розвитку Європейського співтовариства, інтенсифікація міжнародного співробітництва у цьому напрямі є важливою складовою подальшого зміцнення європейської єдності.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

2.1. Загальні проблеми нормативно-правового регулювання просторового планування розвитку регіону

Сучасні світові виклики зумовлюють вибір держав нових методів вирішення назрілих проблем. Світове співтовариство дійшло спільного розуміння того, що нові проблеми провокуються суспільством, і вирішити їх лише шляхом усунення наслідків є нераціональним кроком. У зв'язку з цим на даний час домінантою визнано концепцію сталого розвитку, яка дає можливість подивитися на усталені взаємовідносини у межах держави та між державами через призму загальнолюдських цінностей, які детермінують особливості формування державної політики.

Саме в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385 [42] сталий розвиток згадується як один з основних принципів державної регіональної політики [43, с.22].

До речі, сталий розвиток визнається відправною засадою державної регіональної політики і у тексті Закону України «Про засади державної регіональної політики» від 05.02.2015 № 156-VIII [44].

Стимулювання розвитку регіонів передбачає розробку комплексу правових, організаційних, наукових, фінансових та інших заходів, спрямованих на досягнення сталого розвитку регіонів на основі поєднання економічних, соціальних та екологічних інтересів на загальнодержавному та регіональному рівнях, максимально ефективного використання потенціалу регіонів в інтересах їх жителів та держави в цілому.

Саме на неефективності управління розвитком регіонів, особливо промислових, акцентовано увагу під час аналізу внутрішніх чинників, які зумовили актуальність підготовки групою українських експертів проекту Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та Національного плану дій до 2020 року по впровадженню Стратегії [45]. Проект Стратегії розроблено за підтримки Програми розвитку ООН в Україні та Глобального екологічного фонду в рамках проекту “Інтеграція положень Конвенцій Ріо в національну політику України” [46, с.138].

Отже, як наголошується у Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» [47], метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування [47].

Досягнення цієї мети та заявлених результатів представляється можливим за умови найбільш повного впровадження засад сталого розвитку у сферу формування та здійснення державної політики з утворення спроможних територіальних громад.

Зокрема, на особливу увагу заслуговує питання створення спроможних територіальних громад, здатних до саморозвитку, яке слід розглядати як пріоритетне для вирішення у контексті реалізації положень Стратегії сталого розвитку «Україна–2020» та Цілей сталого розвитку на 2016–2030 рр, затверджених Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25.09.2015 р. [48].

Сьогодні просторове планування є інструментом забезпечення сталого розвитку регіонів та інструментом регулювання, планування діяльності, ревіталізації забудови та іншого використання територій різного ієрархічного рівня. *Серед основних механізмів, які визначають такий розвиток, є містобудівна, а також землевпорядна*

документації. Ці документи регулюватимуть планування, забудови, а також іншого використання територій [49].

Правове поле містобудівної діяльності, на думку експертів, складається майже зі 100 законодавчих актів: Конституція України, кодекси, закони, постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів, зареєстровані в Міністерстві юстиції накази центральних органів виконавчої влади [46, с.13-14] тощо.

У зв'язку з продовженням реформи децентралізації, для повноцінного функціонування місцевого самоврядування в територіальних громадах необхідно вирішити два пов'язаних між собою питання: передачі органам місцевого самоврядування належного розширення повноважень у сфері управління земельним ресурсами та просторового планування територій. Низка законів України: Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [50], «Про благоустрій населених пунктів» [51], «Про регулювання містобудівної діяльності» [30], «Про основи містобудування» [28], «Про архітектурну діяльність» [29] обмежували повноваження органів місцевого самоврядування щодо благоустрою винятково межами населеного пункту. На сьогодні зроблено кілька спроб розширити повноваження територіальних громад у сфері планування та забудови територій громади і це, зокрема, передбачено у Законі України: «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» (щодо розширення видів містобудівної документації на місцевому рівні) № 2254-IX від 12.05.2022 [52]; «Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого самоврядування і районних державних адміністрацій» 1009-IX 17.11.2020 [53]; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» 2389-IX від 09.07.2022 [54], а проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (№6403) [55], так і не отримав підтримки вітчизняного парламенту, у змісті якого передбачені такі

концептуальні положення: запровадження нових термінів – «просторове планування», «містобудівні потреби», «спільні інтереси» тощо; заміна поняття «містобудівна документація» поняттям «документація з просторового планування»; запровадження таких видів документації, як «план об'єднаної територіальної громади», «проект забудови територій» тощо; розробка і впровадження правил забудови, графічну частину яких має складати план зонування території, розробка схем планування територій на регіональному рівні, а також інші положення з питань планування територій [30].

При цьому просторове планування пропонується розглядати як сукупність дій органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо визначення територій для розселення, місць застосування праці, відпочинку та оздоровлення, інженерно-транспортної інфраструктури, інших об'єктів шляхом розроблення, затвердження документації з просторового планування та дотримання її рішень [56, с.71].

У фаховій літературі часто вживають поряд з поняттям «просторове планування» також «територіальне планування», «планування територій», «просторово-територіальне планування», «регіональне планування», що призводить до термінологічної невпорядкованості та підміни понять.

Так, окремі фахівці в сфері просторового планування вважають просторове і територіальне планування тотожними поняттями, тоді інші ж вважають, що просторове планування більше тяжіє до стратегічного планування. Зміст, законодавча фіксація та практичне використання зазначених понять у вітчизняній та зарубіжній практиці наведено у таблиці 2.1.

Отже, наведене у таблиці 2.1, дає нам підстави стверджувати про невпорядкованість, неузгодженість законодавчого забезпечення просторового планування в Україні на місцевому рівні, що засвідчує про несистемність законодавчих ініціатив та незавершеність процесу реформування територіальної організації влади та адміністративно-територіальної реформи.

Таблиця 2.1.

Поняттєво-термінологічне впорядкування тотожних понять до
«просторового планування»

Поняття	Зміст	Законодавче закріплення	Практичне застосування
Просторове планування	сукупність дій органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо визначення територій для розселення, місць застосування праці, відпочинку та оздоровлення, інженерно-транспортної інфраструктури, інших об'єктів шляхом розроблення, затвердження документації з просторового планування та дотримання її рішень	проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (№6403) (2017 р.)	Не впроваджено. Передбачено планувальні документи: план ТГ, генеральний план населеного пункту, детальний план території
Планування розвитку території громади	запровадження ефективних механізмів участі громадськості у виробленні органами місцевого самоврядування важливих управлінських рішень, зокрема з питань визначення стратегії розвитку територіальної громади, затвердження статутів територіальних громад, проектів містобудівної документації (генеральних планів розвитку міст, селищ, сіл тощо) з метою удосконалення системи планування території громад, вирішення питання забезпечення новостворених громад схемами планування території та генеральними планами	Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 р.)	9 ТГ мають розроблені Схеми планування території ТГ

продовження табл. 2.1

Містобудівна діяльність	це цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань громадян по створенню та підтриманню повноцінного життєвого середовища, яка включає прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову та інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктури	Закон України «Про основи містобудування» (1992 р.)	На місцевому рівні розробляються: Генеральні плани населених пунктів, Плани зонування територій та Детальні плани територій. Відбувається актуалізація існуючої та розробка нової містобудівної документації.
Планування територій	розроблення та впровадження в практичну діяльність ОТГ документації з просторового планування	ДБН Б.1.1-21:2017 «Склад та зміст схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад» (2018 р.)	Схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад
Планування і забудова територій	це діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб, яка передбачає: 1) прогнозування розвитку територій; 2) забезпечення раціонального розселення і визначення напрямів	Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» (2011 р.)	Містобудівна документація, Містобудівний кадастр, контроль у сфері містобудування

	сталого розвитку територій; 3) обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням; 4) взаємоузгодження державних, громадських та приватних інтересів під час планування і забудови територій та ін.		
Просторове / регіональне планування	це діяльність, яка впливає на територіальну структуру для управління територіальним розвитком і здійснення координації секторальних (галузевих) політик з метою недопущення зіткнення їх інтересів	Основоположні принципи сталого просторового розвитку Європейського континенту. Європейська Хартія просторового планування (Торремоліноська хартія, 1983 р.)	Стратегії просторового розвитку, майстер-плани міст тощо.

Джерело: [57].

Модернізація просторового планування розпочалась одночасно із процесом децентралізації у 2014 р. із прийняттям Концепції Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 р. [58] було поставлено завдання протягом 2015-2017 років забезпечити всі територіальні громади схемами планування та генеральними планами населених пунктів.

Одночасно із прийняттям закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 05 лютого 2015 р. [6] у чинному земельному, містобудівному законодавстві виникли правові колізії і прогалини щодо планування територій і використання земель як у межах, так і за межами територіальних громад. Це потребувало усунення і подолання шляхом приведення у відповідність до Конституції України законодавства з децентралізації влади у сфері регулювання земельних відносин, планування й використання земель, а також узгодження його з нормами Земельного Кодексу України та іншими законодавчими актами з питань правових форм планування територій і використання земель в Україні [56, с.68].

Вирішення зазначених колізій можливе з прийняттям Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій». Наступним кроком врегулювання повноважень містобудування на місцевому рівні стало прийняття 2015 р. закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства» [59], яким запроваджено реформи в системі державного архітектурно-будівельного контролю, посилено роль органів місцевого самоврядування щодо комплексного розвитку територій. Завданням децентралізації у сфері містобудування є не лише запровадження сучасного просторового планування на місцевому рівні, а й усунення конфліктів, які призводять до порушення норм забудови території населених пунктів, нераціональної забудови міст та сіл, унеможливають впровадження інфраструктурних проектів.

Власне через тривалу неврегульованість правових норм передачі земельних ресурсів, укомплектування містобудівної діяльності та вирішення умов формування й планування в межах і за межами населених пунктів, існуючі територіальні громади не мали змоги до 2019 р. повноцінно планувати господарську діяльність на території та розпоряджатися власними земельними ресурсами [57].

Реформування дозвільної системи будівництва, яка тісно пов'язана із містобудівним плануванням, було розпочато з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення містобудівної діяльності» (2017 р.) [60], яким заплановано привести існуючу дозвільну систему до європейських стандартів. Щодо містобудівних документів, то на даний момент у чинному Законі України «Про регулювання містобудівної діяльності» закріплено трирівневу систему містобудівної документації:

- 1) на державному рівні – Генеральна схема планування території України та Схеми окремих частин території України;

2) на регіональному рівні – Схеми планування територій областей, а також районів та їх окремих частин;

3) на місцевому рівні – Генеральні плани населених пунктів, Плани зонування територій та Детальні плани територій [60].

Затвердження оновленої містобудівної документації на місцевому рівні на даний час здійснюється згідно із ст. 17, 18 та 19 Закону «Про регулювання містобудівної діяльності». Поки питання планування території територіальної громади не повністю врегульовано законом, розроблені Схеми планування території територіальної громади згідно чинного законодавства підлягають під положення планування територій на регіональному рівні (ст. 13-14 ЗУ «Про регулювання містобудівельної діяльності» [30]), а не на місцевому рівні, як передбачено законопроектом №6403 [55] та визначено у ДБН Б.1.1-21:2017 «Склад та зміст схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад» (2018 р.) [61].

Також розробки Схем планування території територіальної громади за чинним законодавством ініціюються за рішенням районних державних адміністрацій, які мають конфлікт інтересів з територіальними громадами, що підтверджують дослідження експертів та практикою саботування внесення змін до перспективних планів. Перелік містобудівних документів місцевого рівня та відповідних землепорядних документів згідно чинного законодавства та положень законопроекту №6403 наведено на рис. 2.1

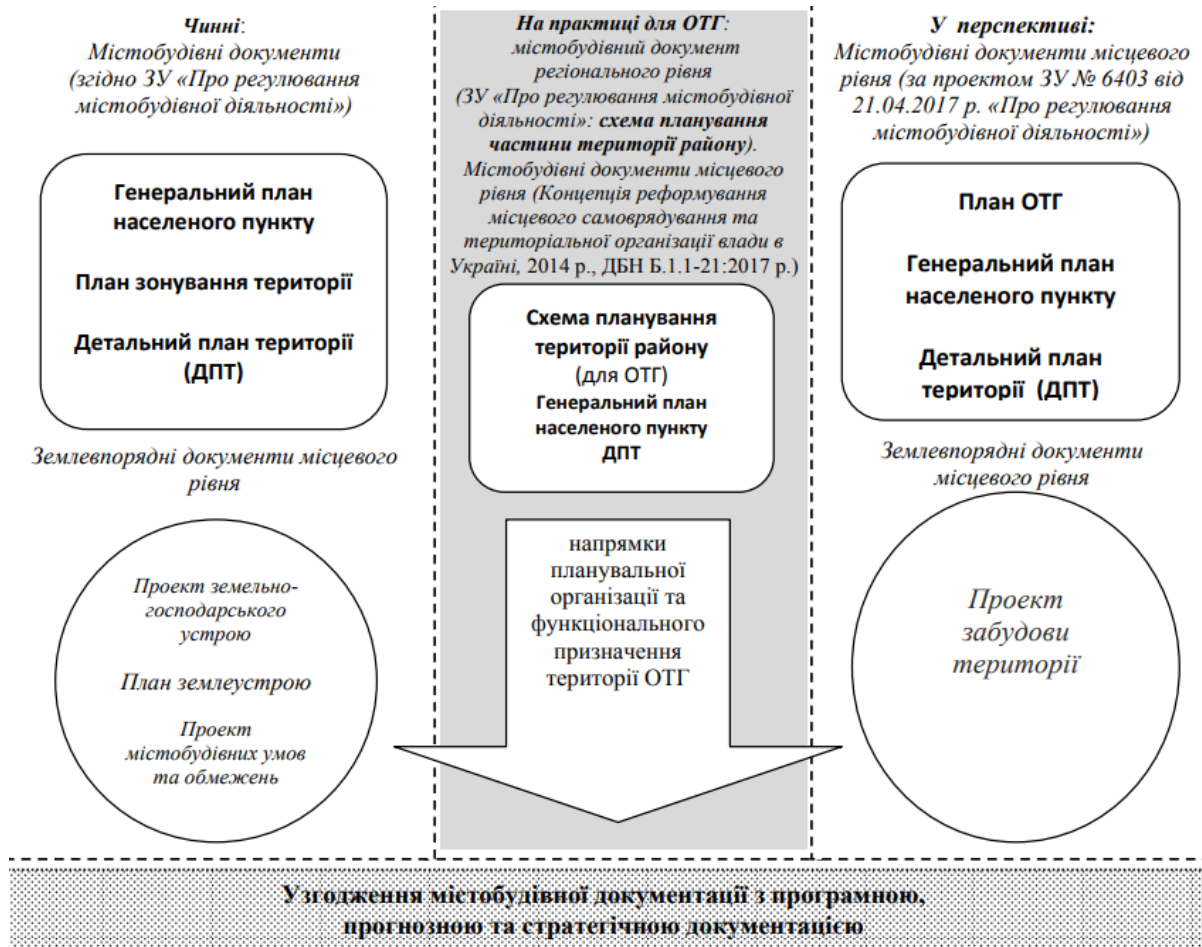

Рис. 2.1 Види містобудівної та землепорядної документація місцевого рівня [57].

У разі прийняття положень законопроекту №6403 передбачається забезпечення місцевих органів влади єдиною документацією з просторового планування – планом об'єднаної територіальної громади, що забезпечить здешевлення й прискорення процесу актуалізації та розробки планувальних документів, адже при наявності єдиного документу не потрібно буде створювати нові генеральні плани населених пунктів. Водночас, положеннями законопроекту передбачається, що після затвердження плану території для відведення земельних ділянок та залучення інвестицій необхідно буде лише детальний план території, що скорочує терміни та вартість розробки містобудівної документації [62].

Також передбачено розширення повноважень об'єднаних громад щодо регулювання забудови територій та створення механізму врахування

громадських інтересів при розробці й затвердженні документації просторового планування. Отже, нами доведено, що необхідність унормування питань щодо підвищення якості документації з просторового планування території та впровадження нового просторового планування дасть змогу:

- працювати з інвесторами, надаючи повну і достовірну інформацію про можливості для розміщення об'єктів;
- збільшити прибутки територіальних громад від надходжень за об'єкти нерухомості, плати за землю, пайових внесків при розбудові інфраструктури;
- налагодити системну роботу із земельним податком, ПДФО тощо;
- реалізувати стратегічні цілі розвитку через ефективне використання простору та оптимально поєднати особливості місцевості та екологічного ландшафту;
- забезпечити збалансоване використання ресурсів регіону та перейти до інтегрованого просторового планування.

Перші практики інтегрованого просторового планування в Україні стали можливими для 30 територіальних громад завдяки діяльності школи CANactaion [57].

Серед проблем, які існували у планувальній діяльності територій та вирішувалися поступово на законодавчому рівні протягом 2018-2021 рр. були: розробка й оновлення містобудівних документів для територіальних громад, забезпечення доступності до містобудівних документів, невпорядкованість та невизначеність щодо положень Державних будівельних норм тощо.

Зазначимо, що відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» стратегічні та програмні документи повинні узгоджуватися з містобудівною документацією, яка є безстроковою, тобто діє, поки її проєктні рішення не будуть реалізовані або поки не зміниться концепція (бачення громади) розвитку цієї території.

Тому стратегія, прогноз та програма (а значить, і бюджет) мають включати заходи, які реалізують містобудівні рішення, а містобудівна

документація забезпечує територіальну прив'язку (локалізацію) стратегічних й операційних цілей, визначених у стратегії розвитку цієї територіальної громади.

Втілення бачення просторового розвитку територіальної громади, запропоноване в Концепції інтегрованого просторового розвитку, може послужити основою для формування місцевої стратегії розвитку з подальшим відображенням у містобудівній документації та деталізацією у окремих проєктах (рисунок 2.2).

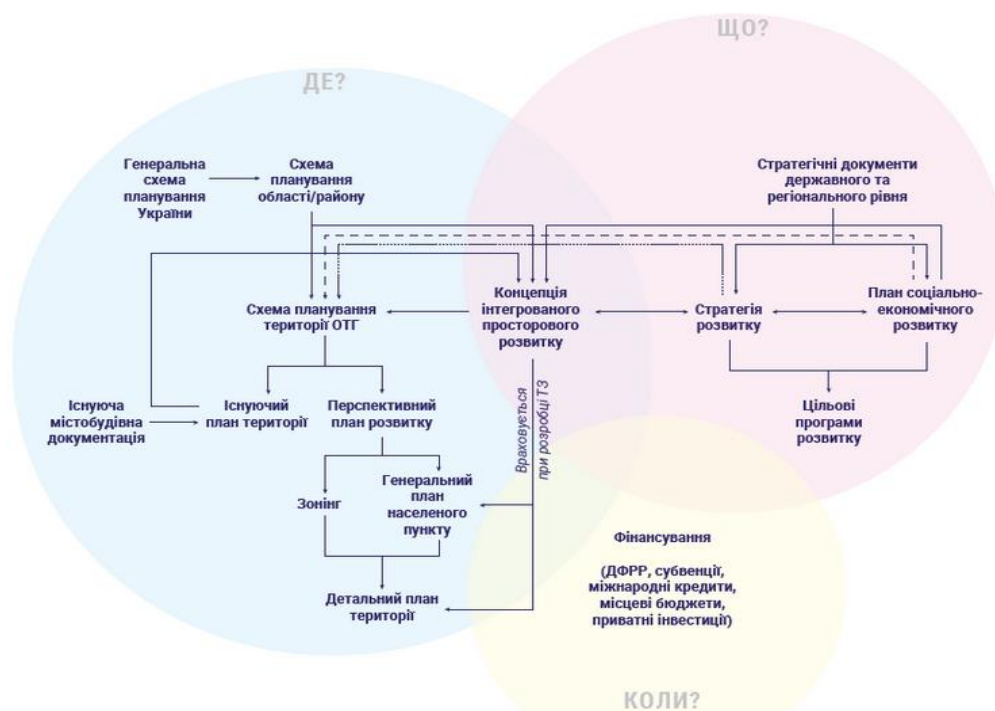

Рисунок 2.2 Взаємозв'язок Концепції просторового розвитку та інших просторових документів [20].

Концепція інтегрованого просторового розвитку є базою для створення детальних різногалузевих планів розвитку території та допомагає встановити пріоритетність реалізації окремих сильних сторін територіальної громади і таким чином сформуванню стратегічних й операційних цілей.

Законодавче забезпечення процесу модернізації просторового планування регіонів, узгодження його зі стратегічним плануванням та прогнозуванням також формують: Закон України «Про засади державної регіональної політики» (2015); Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2027

року; Бюджетний кодекс України – ст. 24-1, які регулюють питання фінансування регіонального розвитку за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку. Так, Постановою Кабміну від 12.12.2017 р. введено окремий додаток 4 [63], який містить перелік індикаторів оцінки досягнення цілей Державної стратегії регіонального розвитку. Так, при оцінці реалізації Цілі 2. «Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток», окрім демографічних показників враховано ще й кількість адміністративно-територіальних одиниць, що мають схеми планування територій: області, м. Київ; райони, міста обласного значення [64].

Тож існування містобудівної документації стає одним із індикаторів досягнення стратегічних цілей. На нашу думку, кількісний показник не відображає якісної складової документації: її актуальності, доступності та якості розробки, а тому при розробці індикаторів досягнення цілей нової Державної стратегії регіонального розвитку України до 2027 року повинні враховуватися кількісні та якісні аспекти просторового планування.

Наразі існують неузгодженості з державними будівельними нормами. Наказом Міністерства розвитку громад та територій України затверджено також ДБН Б.1.1-21:2017 «Склад та зміст схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад». Особливе значення цей документ має для об'єднаних територіальних громад, оскільки регламентує питання розроблення та впровадження в практичну діяльність документації з просторового планування (в першу чергу, схем планування їх території за межами населених пунктів) [65].

Положенням Наказу Міністерства розвитку громад та територій України №104 від 26.04.2019 р. було затверджено остаточну редакцію нового ДБН Б.2.2.-12:2019 «Планування та забудова територій» [66], який розроблявся Міністерством розвитку громад та територій України на заміну скасованого судом чинності наказу Міністерства розвитку громад та територій України

щодо затвердження ДБН Б.2.2-12:2018 (хоча, фактично, розроблявся на заміну чинного ДБН 360-92), а отже самі положення ДБН не скасовані.

Окрім того, сьогодні діють Державні будівельні норми, які унормовують склад та зміст містобудівної документації: ДБН Б.1.1-13:2021 Склад та зміст містобудівної документації на державному та регіональному рівнях; ДБН Б.1.1-14:2021 Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні; ДБН Б.2.2-3:2021 Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту.

Крім того, діє декілька державних стандартів України: ДСТУ-Н Б Б.1.1-12:2011 «Настанова про склад та зміст плану зонування території (зонінг)»; ДСТУ-Н Б Б.2.2-9:2013 «Настанова щодо розподілу територій мікрорайонів (кварталів) для визначення прибудинкових територій багатоквартирної забудови»; ДСТУ Б Б.1.1-17:2013 «Умовні позначення графічних документів містобудівної документації»; ДСТУ-Н Б Б.1.1-18:2013 «Настанова щодо формування та супроводження містобудівного кадастру»; ДБН Б.1.1-21:2017 «Склад та зміст схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад»; ДБН Б.1.1-15-2012 «Склад та зміст генерального плану населеного пункту»; ДБН Б 2.2.-12:2019 «Планування та забудова територій» [61].

Останнім часом часто виникає питання чи наберуть чинності вказані нові ДБН та зміни до них під час дії воєнного стану, чи це має відбутися після його припинення/скасування? Вказані вище норми затверджені кількома наказами Мінрегіону: наказом №365 від 30.12.2021 року, наказом №366 від 30.12.2021 року та наказом №367 від 30.12.2021 року. Відповідно до п. 2 кожного із вищезазначених наказів Мінрегіону (365, 366 та 367), затверджені цими наказами ДБН та зміни набирають чинності з першого числа місяця, що настає через 90 днів з дня їх реєстрації та оприлюднення на порталі Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва [67].

В умовах ведення воєнних дій на території України, руйнування об'єктів критичної інфраструктури, житлових будинків набуває актуальності питання відновлення громад.

З набранням чинності з 24 липня 2021 року Законом № 711 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» [68] відкрилися нові можливості в оновленні містобудівної документації та наближення її до європейських вимог. Цей Закон надає можливість стрімких змін й поліпшення для розвитку територій територіальних громад, а саме запровадження *комплексного планування* останнього.

Просторове планування розвитку територій громад має стати тим інструментом, який допоможе підійти до питання відновлення громад системно та сучасно. Окрім того, у травні 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» № 2254 [69]. Цим законом передбачено необхідність розробки обласних та місцевих програм комплексного відновлення. Саме ці документи повинні бути дороговказом для кожної громади, міжнародних донорів, органів законодавчої та виконавчої влади. Зокрема, статтею 15-2 регламентовано порядок розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади (її частини). Цей документ буде містити в собі всі вихідні дані, які стануть основою для відновлення містобудівної документації на місцевому рівні.

Важливим є затвердження наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 22.09.2022 року № 172 Порядку формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади, що визначає механізм формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади, що здійснюється з метою реалізації принципів сталого розвитку, підвищення якості життя, доступності та рівності можливостей,

сприяння розвитку суспільних відносин та ділової активності, оптимізації адміністративної діяльності [70].

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель»
(№ 711-ІХ, набрав чинності 24.07.2021)

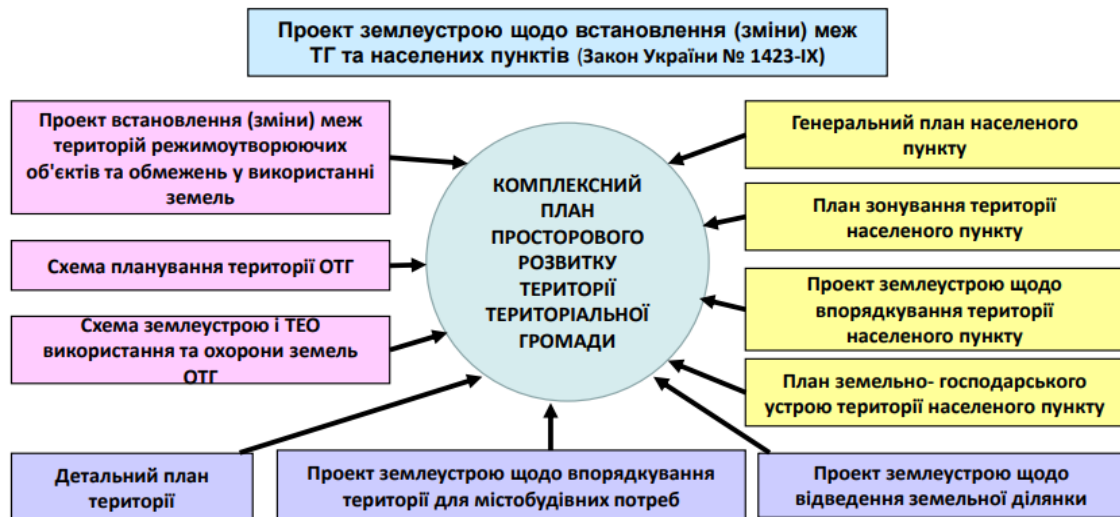

Рис. 2.3. Схема змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель

Отже, планувальні документи на місцевому рівні (рис.2.3), які розроблялися на основі рекомендацій попередніх і вже не діючих ДБН з документами, розробленими з врахуванням нових положень ДБН в межах територіальних громад, до яких входять віднедавна і міста обласного значення, поки залишаються не узгоджені між собою. Тепер кожен населений пункт зобов'язаний розробити в генеральному плані певний розділ з новими лініями обмеження забудови [71].

Проблемою вітчизняного просторового планування є те, що воно законодавчо поділяється на містобудівну та землевпорядну діяльність, переважна частка планувальних інструментів належить до містобудівної [72, с.79]. Слід також додати, планування в умовах невизначеності містить певний ступінь ризику і може призвести при невірних розрахунках до втрати сприятливої можливості розвитку.

2.2. Аналіз механізмів просторового планування розвитку регіону

Серед основних механізмів, які визначають просторовий розвиток регіону, є містобудівна, а також землевпорядна документація.

Містобудування визначають як різнобічну діяльність, що спрямована на комплексну організацію матеріально-просторового середовища суспільної життєдіяльності і яка включає прогнозування розвитку та планування населених пунктів і територій, забудову й інше використання земельних ділянок, створення інженерної, транспортної та природоохоронної інфраструктури. При цьому, містобудування характеризує широке коло різних за характером та масштабом об'єктів і залучення до нього великої кількості суб'єктів місцевого розвитку – органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб [46, с.112].

Містобудівна документація – це законодавчо затвержені текстові та графічні матеріали, якими регулюється планування, забудова та використання територій. Містобудівна документація є інструментом державного регулювання планування територій, яке передбачає:

- прогнозування розвитку територій;
- забезпечення раціонального розселення й визначення напрямів сталого розвитку територій;
- обґрунтування розподілу земель за цільовим призначенням;
- взаємоузгодження державних, громадських та приватних інтересів під час планування й забудови територій;
- визначення й раціональне розташування зон житлової та громадської забудови, виробничих, рекреаційних, природоохоронних, оздоровчих, історико-культурних та інших зон і об'єктів;
- встановлення режиму забудови територій, на яких передбачено провадження містобудівної діяльності;

- розроблення містобудівної та проектної документації, будівництво об'єктів;
- реконструкцію існуючої забудови та територій;
- збереження, створення та відновлення рекреаційних, природоохоронних, оздоровчих територій та об'єктів, ландшафтів, лісів, парків, скверів, окремих зелених насаджень;
- створення та розвиток інженерно-транспортної інфраструктур;
- створення безперешкодного життєвого середовища для осіб з обмеженими фізичними можливостями та інших маломобільних груп населення;
- проведення моніторингу забудови;
- ведення містобудівного кадастру;
- здійснення контролю у сфері містобудування [20].

Містобудівною документацією сьогодні є:

- схема планування території територіальної громади;
- генеральний план населеного пункту, розташованого в межах територіальної громади;
- план зонування території населеного пункту, розташованого в межах територіальної громади;
- детальний план території, розташованої в межах територіальної громади.

Розкриємо особливості містобудівної документації на місцевому рівні. Отже, відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» *генеральний план* – це містобудівна документація, що визначає принципові вирішення розвитку, планування, забудови та іншого використання території населеного пункту [30].

Строк дії генерального плану населеного пункту не обмежується, а зміни до нього можуть вноситися не частіше, ніж один раз на п'ять років тим органом

місцевого самоврядування, який його затверджував, при потребі можливе дострокове внесення змін за результатами містобудівного моніторингу.

На підставі затвердженого генерального плану населеного пункту або у його складі розробляються план зонування території та план земельно-господарського устрою. Також генеральні плани міст підлягають експертизі містобудівної документації. Для уточнення генеральних планів на місцевому рівні слід надати органам місцевого самоврядування фахову підтримку та повне інституційне забезпечення планувальним роботам з врахуванням актуальних змін та доповнень до чинного законодавства.

Принципи та весь «інжиніринг» розробки генеральних планів населених пунктів визначаються ДБН 360-92** «Містобудування. Планування та забудова міських та сільських поселень». Основою для розробки генплану повинна бути концепція соціально-економічного розвитку населеного пункту, яка, в загальних рисах, визначає «економічне лице» майбутнього генплану.

Концепція є описом фактичного стану розвитку території, де враховано і відображено природні, кліматичні, ресурсні, демографічні, історичні, господарські, економічні, транспортні, інженерні, комунікаційні та інші профілі (характеристики) населеного пункту. Вона розробляється перед початком роботи над генпланом і є своєрідним «економічним макетом» для інженерів-проектантів, архітекторів, що розроблятимуть генплан.

Для населених пунктів, занесених до Списку історичних населених місць України, в межах визначених історичних ареалів у складі генерального плану населеного пункту визначаються режими регулювання забудови та розробляється історико-архітектурний опорний план, у якому зазначається інформація про об'єкти культурної спадщини.

Генеральна схема планування території України визначає пріоритети у плануванні та використанні території країни, систему розселення та забезпечення сталого розвитку населених пунктів, розвитку виробничої, соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури, формування

національної екологічної мережі та враховує бачення розвитку територій. Генеральну схему планування території України розроблено з урахуванням економічних, географічних, історичних, екологічних, демографічних особливостей регіонів і затверджено Законом України «Про Генеральну схему планування територій України» від 07.02.2002 р. [32] Положення Генеральної схеми відповідають принципам заключних документів Конференції Організації Об'єднаних Націй з розвитку населених пунктів (ХАБІТАТ-II) та відповідним рекомендаціям Європейської економічної комісії ООН і Ради Європи [73, 117].

Відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» *генеральний план населеного пункту* - стратегічний документ просторового розвитку території що визначає основні питання довгострокової стратегії планування та забудови території населеного пункту, а у новій редакції зазначеного, яка відбудеться 01.01.2024 р. *генеральний план населеного пункту* - одночасно містобудівна документація на місцевому рівні та земельпорядна документація, що визначає принципові вирішення розвитку, планування, забудови та іншого використання території населеного пункту [30]. Рішення про розроблення генерального плану приймає відповідна міська, обласна чи районна рада.

План зонування території (зонінг) – це документація, що є складовою комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади або генерального плану населеного пункту і визначає умови та обмеження використання території у межах визначених функціональних зон [30].

План зонування території розробляється на основі генерального плану населеного пункту (у його складі або як окремий документ), плану земельно-господарського устрою та містобудівного кадастру з метою визначення умов та обмежень використання території для містобудівних потреб у межах визначених зон. Результатом Плану зонування території (зонінгу) є схема зонування, на якій відображені межі та кодові позначки територіальних зон, а також містобудівний регламент кожної зони, який включає перелік переважних,

допустимих та супутніх видів дозволеного використання земельних ділянок, граничні параметри об'єктів дозволеного нового будівництва та реконструкції [48, с.42]. Складовою зонінгу є План земельно-господарського устрою, який містить розподіл земельних ділянок за всіма видами власності та користування із зазначенням їх цільового призначення і меж зон особливого режиму використання земель. У цьому плані передбачаються заходи з рекультивації порушених земель внаслідок їх у наслідок провадження господарської діяльності.

План зонування території встановлює функціональне призначення споруд та будівель, вимоги до забудови та ландшафтної організації території . Зонування території здійснюється з дотриманням наступних вимог:

- 1) урахування попередніх рішень щодо планування і забудови території;
- 2) виділення зон обмеженої містобудівної діяльності;
- 3) відображення існуючої забудови територій, інженерно-транспортної інфраструктури, а також основних елементів планувальної структури територій;
- 4) урахування місцевих умов під час визначення функціональних зон;
- 5) встановлення для кожної зони умов та обмежень з визначенням видів використання земельних ділянок та об'єктів нерухомості;
- 6) узгодження меж зон з межами територій природних комплексів, санітарних, захисних та охоронних [73, с.120].

Згідно законодавства України про регулювання містобудівної діяльності *детальний план території* - одночасно містобудівна документація на місцевому рівні та землевпорядна документація, що визначає планувальну організацію та розвиток території [30].

Детальний план території у межах населеного пункту уточнює положення його генерального плану та визначає планувальну організацію, функціональне призначення, просторову композицію, параметри забудови та ландшафтної організації частини території (її структурно-планувального

елементу), призначеної для комплексної забудови. Детальний план території за межами населеного пункту розробляється відповідно до схеми планування території (частини території) району або області з урахуванням державних і регіональних інтересів.

Об'єктом такого детального плану може бути територія з певним функціональним використанням (виробнича, рекреаційна, садового товариства) або окрема земельна ділянка для розміщення об'єкту будівництва. Елементом детального плану території є також детальне розроблення транспортної схеми, зокрема руху легкового, вантажного, громадського транспорту, організація пішохідного руху до головних зупинок громадського транспорту. Одним з головних результатів детального плану території є проект містобудівних умов та обмежень, які після затвердження детального плану видаються забудовникам для початку проектних робіт [57].

Детальний план території визначає: 1) принципи планувально-просторової організації забудови; 2) червоні лінії та лінії регулювання забудови; 3) функціональне призначення, режим та параметри забудови однієї чи декількох земельних ділянок, розподіл територій згідно з державними будівельними нормами, стандартами і правилами; 4) містобудівні умови та обмеження (у разі відсутності плану зонування території) або уточнення містобудівних умов та обмежень згідно із планом зонування території; 5) потребу в підприємствах і закладах обслуговування населення, місце їх розташування; 6) доцільність, обсяги, послідовність реконструкції забудови; 7) черговість та обсяги інженерної підготовки території; 8) систему інженерних мереж; 9) порядок організації транспортного і пішохідного руху; 10) порядок комплексного благоустрою та озеленення.

Детальний план території складається із графічних і текстових матеріалів. Загальна доступність матеріалів детального плану території забезпечується шляхом його розміщення на веб-сайті органу місцевого самоврядування, у

місцевих друкованих засобах масової інформації, а також у загальнодоступному для громади місці [73, с.121].

Детальний план території за межами населених пунктів розробляється відповідно до схеми планування території району або області.

Отже, положення вищенаведених містобудівних документів засвідчують, що містобудівна діяльність тісно пов'язана із землепорядною (а також будівельною), натомість при просторовому плануванні, як засвідчує зарубіжний досвід [72, с.79], передбачена уніфікована за функціями документація та диференційована за різними ієрархічними рівнями.

На сьогодні Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [30]. передбачає розроблення на місцевому рівні лише генерального плану населеного пункту, плану зонування території та детального плану території. Вживається термін «схема планування території територіальної громади», запропонований Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [74].

Містобудівна документація використовується для:

1. Прийняття управлінських рішень стратегічного, тактичного та оперативного характеру. Управлінські рішення стратегічного та тактичного характеру базуються на стратегічних, прогнозних та програмних документах економічного й соціального розвитку територіальних громад. Управлінські рішення оперативного характеру – це рішення щодо передачі (надання) земельних ділянок із земель державної або комунальної власності у власність чи користування фізичним та юридичним особам;

2. Розроблення іншої містобудівної документації. Містобудівна документація нижчого рівня деталізує проектні рішення, прийняті в Містобудівній документації вищого рівня (Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності»);

3. Розроблення землепорядної та землеоціночної документації. Плани земельно-господарського устрою, проекти землеустрою щодо встановлення

меж населених пунктів та впорядкування їх території, нормативна грошова оцінка земель і визначення земельного податку виконуються на підставі затвердженої Містобудівної документації;

4. Формування забудовниками та потенційними інвесторами намірів забудови. Уповноважений орган містобудування та архітектури й територіальні органи з питань земельних ресурсів надають доступну та повну інформацію про наявність:

- земель державної та комунальної власності на території територіальної громади, які можуть бути використані під забудову;

- обмежень й обтяжень земельних ділянок, містобудівні умови та обмеження;

5. Підготовки вихідних даних для проектування об'єкта будівництва відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності». Формування містобудівних умов та обмежень, будівельного паспорта здійснюються на підставі затвердженого плану зонування території та/або детального плану території [20, с.87].

Загалом чітке просторове планування регіону є одним із початкових процесів для стратегічного планування розвитку території. Адже від якісно запланованого розподілу території за її поточним і майбутнім призначенням залежить привабливість регіону для проживання, праці, відвідування й інвестування. Для полегшення прийняття рішень і планування відповідних робіт Є. Матвіїшин [75] пропонує алгоритм прийняття рішень щодо розробки містобудівної документації, який ґрунтується на положеннях Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», державних будівельних норм і стандартів (рис. 2.4).

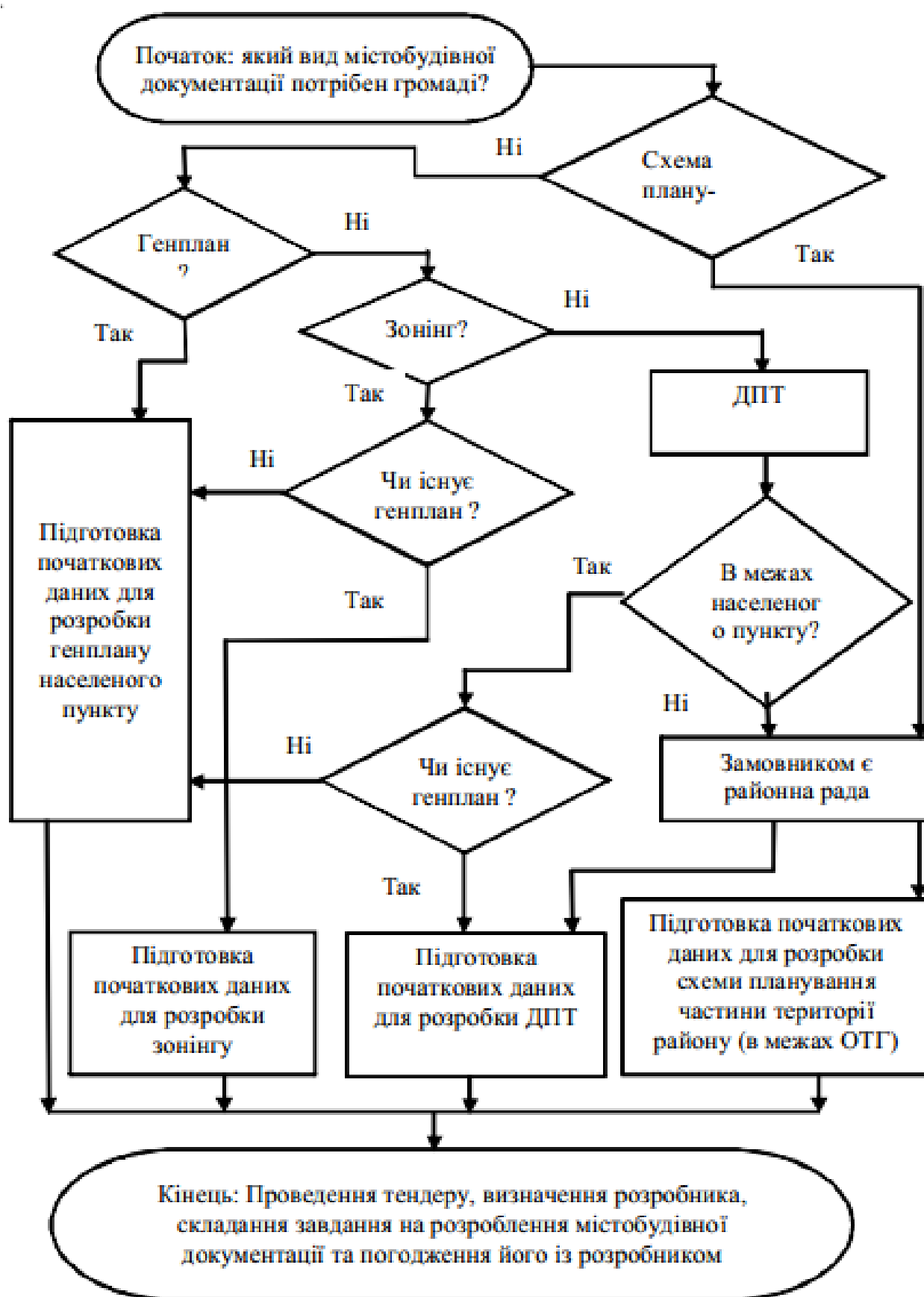

Рис. 2.3 Алгоритм прийняття рішень щодо розробки містобудівної документації для громад.

Визначення розробника містобудівної документації для територій (тендер) відбувається через систему державних закупівель Prozorro. Основним джерелом коштів на оплату виконаних проектних робіт є місцевий бюджет. Додатковими джерелами коштів на розробку містобудівної документації для територіальних громад можуть бути субвенція на розвиток інфраструктури або інші джерела, не заборонені законом. Важливо заздалегідь у конкретному місцевому бюджеті передбачити кошти на виготовлення містобудівної документації. Повідомлення про початок розроблення генерального плану населеного пункту розміщується у місцевих засобах масової інформації для надання можливості внесення пропозицій до нього фізичними та юридичними особами [75].

Стратегічне планування розвитку громади повинно ґрунтуватися на чіткому просторовому плануванні її території. Запропонований алгоритм дає змогу наочно відобразити раціональний порядок прийняття рішень щодо розробки містобудівної документації для громад. Він залежить від видів містобудівної документації та розташування земельних ділянок. Тому, на нашу думку доцільно внести зміни у «Порядок надання містобудівних умов та обмежень забудови земельної ділянки, їх склад та зміст» для узгодження його з оновленими положеннями Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» [30].

На виконання доручення Кабінету Міністрів України Міністерство розвитку громад та територій України провело щорічний моніторинг стану забезпечення територій та населених пунктів України містобудівною документацією на регіональному та місцевому рівнях за 2021 рік.

За узагальненою інформацією, що надійшла від обласних державних адміністрацій, загальна ситуація із забезпеченням містобудівною документацією регіонального рівня є наступною.

За результатами щорічного моніторингу, який проводить Міністерство розвитку громад та територій України щодо розроблення та оновлення

містобудівної документації встановлено, що схемами планування території забезпечені всі області. Переважна більшість областей (21) мають актуальні схеми планування, розроблені після 2011 року. Майже абсолютними є показники забезпечення схемами планування територій районів. Наразі лише три райони (два у Хмельницькій та один у Запорізькій областях) не мають відповідних схем планування.

Разом з тим, переважну більшість схем планування території районів (близько 80 %) розроблено ще за радянських часів, а тому вони не містять актуальних проектних рішень і є не ефективними для практичного застосування в сучасних соціально-економічних реаліях.

Актуалізацію планувальних рішень на території адміністративно-територіальних утворень субрегіонального рівня в умах перегляду загальної структури адміністративно-територіального устрою країни вбачається за доцільне здійснювати шляхом запровадження нових видів містобудівної документації.

Чинними генеральними планами міст забезпечені всі обласні центри, міста обласного значення та міста районного значення.

При цьому зберігається позитивна динаміка в частині оновлення містобудівної документації на місцевому рівні в розрізі міст обласного та районного значення. Відповідним чином, відсоток актуальних генеральних планів, розроблених після 2011 року, становить для:

- міст – обласних центрів – 50 % (+ 4,5 % за звітний рік),
- міст обласного значення – 48,1 % (+ 2,3 % за звітний рік),
- міст районного значення – 23,7 % (+ 4,1 % за звітний рік).

За рахунок розроблення 30 нових генеральних планів з 19,0 % до 23,3 % збільшилась кількість актуальних генеральних планів селищ міського типу, розроблених після 2011 року. Разом з тим, загальний відсоток забезпечення селищ міського типу генеральними планами залишився незмінним і становить 96 % [76].

Згідно із змінами в адміністративно-територіальному устрої країни на базі 467 ліквідованих районів утворено 126 нових. Показники забезпечення схемами планування територій ліквідованих районів були майже абсолютними. Лише три райони (два у Хмельницькій та один у Запорізькій областях) не мали відповідних схем планування. Наразі в розробці перебуває єдина нова схема планування території новоутвореного району – Бучанського у Київській області. Відповідним чином, в рамках моніторингу визначалась можливість застосування у перехідних період існуючих схем планування як містобудівної документації на частини території новоутворених районів.

За отриманою інформацією з 464 наявних схем планування територій районів 263, що становить 56,3 %, можуть бути використані в якості містобудівної документації на регіональному рівні.

У 2021 році набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» [77], у якому, зокрема, йдеться про запровадження комплексних планів просторового розвитку територій територіальних громад. Це має бути одночасно містобудівна документація на місцевому рівні та документація із землеустрою. Комплексний план у тому виді, який накреслено новим Законом, має певні риси програмної організації, тому що в ньому має бути передбачено послідовність реалізації прийнятих рішень, у тому числі етапність освоєння території. Але за 2022 рік не затверджено жодного комплексного плану. Разом з тим, у 93 з 1469 територіальних громад, що становить 6,3 %, прийнято рішення про розроблення комплексних планів. Найбільше (від 11 до 15) в західних областях: Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Чернівецькій. Серед основних причин, що гальмують розроблення комплексних планів є відсутність необхідної картографічної основи [76].

Таким чином, при здійсненні аналізу забезпечення населених пунктів містобудівною документацією, визначалась її відповідність законодавству та можливість включення до комплексного плану.

На нашу думку, ускладнює роботи з розроблення й оновлення містобудівної документації те, що не всі населені пункти забезпечені сучасною цифровою картографічною основою. Водночас не набули широкого запровадження при розробленні та оновленні містобудівної документації сучасні геоінформаційні технології та використання даних містобудівного кадастру.

2.3. Особливості просторового планування розвитку Харківської області

Регіон як складова єдиного простору країни є цілісністю природного середовища, населення та господарства, а його економіка базується на врахуванні найбільш ефективної дії місцевих факторів виробництва – ресурсів, робочої сили, економічних зв'язків.

Просторовий розвиток країни здійснюється через регіональну політику, реалізація якої спрямована на вирішення завдань місцевого самоврядування з економічних, соціальних, екологічних, адміністративно-організаційних та ін. питань, які враховують загальнодержавні та місцеві інтереси [78, с.17].

Схема планування території області є першоосновою для розроблення системи стратегічних, прогнозних і програмних документів щодо здійснення регіональної політики, підготовка пропозицій щодо реформування адміністративно-територіального устрою. Основним завданням планування території області є:

- врахування та конкретизація рішень Генеральної схеми планування території України щодо вдосконалення системи розселення;
- визначення територій, розвиток яких потребує державної підтримки; розвитку національної екологічної мережі, інженерно-транспортної, соціальної інфраструктури, охорони культурної спадщини;

- врахування загальнодержавних та регіональних інтересів при плануванні розвитку окремих галузей економіки, розробленні цільових програм розвитку регіонів, формуванні транскордонних регіонів, транспортно-комунікаційних коридорів, зон із спеціальним режимом використання;

- розроблення раціональної планувальної організації території регіону, зокрема: забезпечення оптимальних умов проживання населення, раціонального використання природних ресурсів, розвитку галузей господарського комплексу, охорони навколишнього природного середовища та культурної спадщини, забезпечення цивільного захисту населення і територій, техногенної безпеки, захисту населених пунктів і територій від небезпечних геологічних та гідрогеологічних процесів, створення транспортної та інженерної інфраструктури [79].

Харківська область – як адміністративно-територіальна одиниця в складі України розташована на північному сході України. Площа Харківської області займає 5,21 % території України. За розміром площі Харківська область посідає 4-те місце в Україні, поступаючись лише Одеській, Дніпропетровській та Чернігівській областям.

Адміністративно-територіальний устрій Харківської області передбачає поділ на 27 районів (рис. 2.4), 7 міст обласного значення та 10 міст районного значення (найбільші з них — Лозова, Куп'янськ, Ізюм, Чугуїв), 61 селище міського типу, 1683 сільських населених пункти. Обласний центр — місто Харків.

Рис. 2.4. Адміністративно-територіальний поділ Харківської області

Станом на 01.01.2021 року у межах реформи децентралізації в Харківській області утворено 56 територіальні громади, що складає 100 % від Перспективного плану формування територій громад Харківської області (затвердженого КМУ у грудні 2019 року)

Найбільші за площею (більше 1300 кв.км.) – Лозівська, Вовчанська, Близнюківська територіальні громади. Найменші за площею (менше 80 кв.км.) – Південноміська, Волочанська, Пісочинська територіальні громади.

Схема планування території Харківської області була розроблена Державним науководослідним інститутом проектування міст «Діпромісто» імені Ю. М. Білоконя (м. Київ), та затверджена рішенням обласної ради 23.12.2010 № 30-VI (зі змінами). Схема планування території Харківської області розрахована до 2031 року [80]. Схема планування території Харківської області складається з 4 томів які включають:

Том I – прогноз та визначення пріоритетних напрямків розвитку господарського комплексу адміністративних одиниць Харківської області,

демографічний прогноз, трудові ресурси, пропозиції по розвитку функціонально-планувальних елементів території області, сучасне та проектне використання земель області, основні техніко-економічні показники, документи.

В даному томі обґрунтовані методичні підходи, щодо визначення напрямків формування господарського комплексу області (на основі використання інструменту комплексної оцінки території). Розроблені наукові підходи щодо забезпечення реалізації потенційних напрямків формування територіальної системи області із врахуванням вирішення проблем демографічної політики, розвитку людського потенціалу, формування обслуговуючої і соціальної інфраструктури на основі врахування соціальних чинників (розділи „Науковий прогноз та визначення пріоритетних напрямків розвитку господарського комплексу адміністративних одиниць Харківської області” та «Науковий прогноз чисельності населення та трудових ресурсів Харківської області»).

Том II – природно-ресурсний потенціал території області, стан та охорона навколишнього середовища, транспорт, інженерна підготовка та захист території, інженерна інфраструктура (водопостачання, водовідведення, енергопостачання).

Том III – охорона культурної спадщини.

Том IV – пропозиції по реалізації рішень схеми планування території [81].

Основна мета Схеми планування території Харківської області – є забезпечення гармонійного розвитку територій, у першу чергу інвестиційно-привабливих, вдосконалення адміністративно-територіального устрою країни та встановлення меж населених пунктів, створення підстав для нарощування темпів розроблення містобудівної документації, яка відповідатиме міжнародним нормам і стандартам (Додаток Б.).

Схема планування території Харківської області визначає основні напрямки господарського і територіального розвитку регіону (рис. 2.5.) [82].

Виходячи з мети та завдань Схеми планування території Харківської області, встановлена необхідність безперервності процесів її оновлення та реалізації, яка складається з наступних етапів:

- на першому етапі (до 2015 р.) вдосконалюються необхідні організаційні, інформаційні засади регулювання процесами використання території області, започатковується моніторинг цих процесів та здійснюються першочергові заходи щодо планування території (розробка містобудівної документації регіонального та місцевого рівня), які забезпечуватимуть найбільший екологічний, соціальний та економічний ефект (зокрема, екологічна та соціальна реабілітація найбільш проблемних територій, модернізація існуючої промислової, інженерно-транспортної мережі тощо);
- на другому етапі (орієнтовно 2016–2031 роки) реалізуються інші рішення проекту Схеми.

За останні роки в Харківській області розроблено і знаходяться в стадії погодження 2 схеми планування території районів (Первомайського та Чугуївського районів), та затверджено 50 генеральних планів населених пунктів, поєднаних з планами зонування території (табл. 2.2.)

Рис. 2.5. Схема побудови інтегрального показника рівня розвитку.

Таблиця 2.2.

Забезпеченість і стан розробки містобудівної документації в Харківській області за типами населених пунктів

Стан розробки містобудівної документації	Типи населених пунктів		
	міські	селища міського типу	сільські населені пункти та селища
актуальна документація	17	61	927
<i>в тому числі оновлена</i>	2	5	45
діюча	15	56	882
документація, що розробляється	6	13	31
документація, що потребує оновлення	9	43	851
документація відсутня	x	x	756

У Харківській області станом на 01.01.2021 основним видом містобудівної документації місцевого рівня (генеральними планами)

забезпечено майже 89,0% загальної кількості населених пунктів області (Додаток А.).

Станом на 01 січня 2021 року з 27 схем планування територій районів Харківської області: 24 (89%) схеми потребують оновлення, 3 (11%) схеми потребують розроблення. Окрім того, міські населені пункти Харківської області генеральними планами забезпечені на 100%, а забезпечення міських населених пунктів планами зонування наразі складає 58% - міста обласного значення та на 25% - міста районного значення.

Також на території Харківської області 1522 села, з них: на 941 (62%) село розроблені генеральні плани, але вони потребують оновлення; на 581 (38%) село генеральних планів немає. На ці села містобудівна документація потребує розроблення.

Сьогодні у Харківській області реалізуються пілотні проекти комплексних планів просторового розвитку територіальних громад на територіях Пісочинської та Роганської громад області. Ці проекти були відібрані для участі у Програмі USAID, яка з перших днів і фінансує дані проекти. В межах проекту розробляються генеральні плани та плани просторового розвитку Пісочинської та Роганської громад.

Цього року Програма USAID АГРО розпочала проект з розробки комплексних планів просторового розвитку у громадах Харківської області, щоб підвищити їхню спроможність ефективно управляти земельними та іншими ресурсами. Харківщина, яка постраждала внаслідок російської агресії, отримала унікальну можливість масштабувати впровадження просторового планування, охопити усі свої території. Для декількох громад цієї області будуть розроблятися комплексні плани та на прикладі Харківської та Чернігівської областей, що покажуть як пройти увесь шлях створення комплексних планів разом з ними. Отже, презентована новаційна онлайн платформа дозволить громадам легко і ефективно розпочати процес їх розробки і впровадження, уникаючи корупційних ризиків.

Щодо міста Харків то просторовий розвиток Харкова слід розглядати крізь призму реалізації Генеральних планів. Харків – один з найкрупніших адміністративних, економічних, наукових та культурних центрів України, друге за чисельністю населення місто нашої держави. Харків є обласним центром, а також центром міжобласної системи розселення (Харківська, Полтавська та Сумська область). Генеральний план міста Харкова є основним видом містобудівної документації на місцевому рівні, призначеної для обґрунтування довгострокової стратегії планування та забудови території міста.

Генеральний план міста Харкова виконано інститутом “Діпромiсто” (м.Київ) відповідно договору № 507-01-2002 укладеного з Головним управлінням містобудування, архітектури та земельних відносин Харківської міської ради. Генеральний план міста Харкова був розроблений до 2026 року.

В генеральному плані визначені:

- заходи по охороні навколишнього середовища;
- демографічний розвиток міста;
- обсяги та розміщення нового житлового будівництва;
- інженерна підготовка та захист території;
- інженерне обладнання території;
- розвиток транспорту;
- магістральна вулична мережа;
- архітектурно-планувальна організація території.

У 2019 році Рішенням 32 сесії 7 скликання від 18.12.2019 року «Про затвердження змін до генерального плану м. Харкова» № 1902/19 було затверджено зміни до генерального плану м. Харкова. Головною ціллю було:

- створення умов для економічного зростання, подальшого сталого розвитку міста, вирішення соціальних і гуманітарних питань, забезпечення гідних умов життя та загального підвищення добробуту населення, підвищення ефективності використання земельних ресурсів і комунального майна, діяльності комунальних підприємств;

- розвитку міжнародних відносин, туризму та укріплення позитивного іміджу Харкова як в Україні, так і в міжнародному співтоваристві; проведення цілеспрямованої містобудівної політики; поліпшення якості суспільних послуг. Нова Схема генерального плану міста Харків (рис. 2.6) виконана ТОВ «ФІРМА САТОР» відповідно до договору №2505/3 від 25.05.2018 р. укладеного з Департаментом містобудування, архітектури та генерального плану Харківської міської ради [83].

Рис. 2.6 Схема Генеральний план (основне креслення) м.Харків

Внесення змін до генерального плану міста Харкова стосуються території всього міста і пов'язане із необхідністю розроблення нових розділів генерального плану, а саме:

- розділу «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) в межах міста на мирний час»;
- розділу «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної

оборони) в межах міста на особливий період»;

- концепція розвитку м. Харкова (модель перспективного розвитку міста);
- зміни до Плану зонування (зонінгу) міста Харкова.

Наразі розрахунковий період генерального плану м. Харкова складає до 2031 року. Проект внесення змін до генерального плану м. Харкова передбачає розрахунковий період до 2036 року [83].

Розвиток Харківської області та держави вцілому залежить від різних чинників, але ключовими є суверенітет на своїй території, кількість та структура населення, наявність та спроможність національної економіки, інфраструктура, що з'єднує державу. Відкрита агресія росії проти України, що переросла у тотальну війну, призвела до страшних руйнувань об'єктів інфраструктури, яке продовжується й досі. Лише у Харківській області досить великі руйнування: понад 30 тис. об'єктів, при цьому понад 10 тис. із житлового фонду, зруйновано або пошкоджено приблизно третину підприємств - приблизно 7 тис. Але точну кількість зруйнованого зараз не можливо оцінити, у тому числі тих, які є дуже важливими для відновлення Харківщини та її розвитку [84].

Попри продовження війни уже сьогодні Україна має планувати, як відновлення уражених територій, у тому числі й Харківської області та міста Харків так і створення умов для якомога швидшого повернення в Україну, у місця постійного проживання значної частини вимушених переселенців, відновлення місцевої, регіональної та національної економіки.

Тому українські архітектори, урбаністи та міжнародні колеги почали співпрацювати і розробляти підходи та концепції для відновлення України.

За цей час український уряд запропонував новий інструмент під назвою програма комплексного відновлення області (регіону) та території територіальної громади (її частин), спрямований на забезпечення необхідності швидкого відновлення та адаптації до складності ситуації. У Харкові та Харківській області на даний час реалізуються проекти відновлення на суму

понад 3 млрд грн. У вересні цього року відбулося засідання президії Конгресу регіональних і місцевих влад, де було озвучено унікальні умови для Харківщини, зокрема, кредити під 1% і збільшення фінансування на більш ніж 150 млн грн для одного із суб'єктів.

Все це вимагає по-новому оцінити нині чинні планувальні документи, зокрема ДСРР-2027, оцінити наші нові обмеження, викликані війною та нові можливості від набуття кандидата на членство у ЄС та підготувати реалістичні, але водочас амбітні плани відновлення та розвитку країни, розуміючи при цьому, що такі плани є частиною державної регіональної політики.

У лютому 2023 року у Харкові презентували концепцію змін до Генерального плану міста. Створено робочу групу із розробки Генерального плану міста Харкова, до якої залучено фахівців в галузі архітектури та історії, спеціалістів виконавчих органів, які співпрацюють разом із Міністерством розвитку громад та територій України та міжнародними партнерами: Європейська Економічна Комісія ООН, Фонд Нормана Фостера та іншими світовими архітекторами і інженерами.

Визначені пілотні проекти відновлення міста Харкова, які будуть закладені в Генеральний план, за такими напрямками: житловий фонд, транспортна інфраструктура, культурна спадщина, нове використання річок міста, реорганізація використання промислових територій, створення і проектування ІТ та індустріальних парків.

В рамках цієї співпраці ведеться робота над створенням повної 3D-моделі Харкова та житлових районів, що надасть можливість отримання віртуальної та фізичної моделі міста з точними розмірами, формами, зовнішнім виглядом об'єктів та іншими детальними характеристиками для подальшої презентації нових проектів забудови, реконструкції житлового фонду та інших міських об'єктів [85].

Влада міста працює з групою лорда Фостера щодо впровадження найбільш комфортного та економічно ефективного методу відновлення, а також

будівництва нового житла відповідно до сучасних європейських стандартів. І в цьому напрямку планується надання місту Харкову пілотного концепту від групи Нормана Фостера.

Місто Харків після війни отримає новий генеральний план, який визначатиме зовнішній образ обласного центру протягом найближчих десятиліть – це за словами директора інституту «Харківпроект» Юрія Спасова «стартові положення нового генерального плану міста Харків стосуються житла, транспорту, екологічного каркасу, стосуються історичної спадщини, це буде місто науки [86].

Отже, розробка Комплексного просторового планування є актуальним завданням для кожної територіальної громади. Воно дає можливість своєчасно приймати управлінські рішення щодо покращення життя громади, попереджати надзвичайні ситуації і планувати майбутнє громади.

Висновок до розділу 2

Сьогодні просторове планування є інструментом забезпечення сталого розвитку регіонів та інструментом регулювання, планування діяльності, ревіталізації забудови та іншого використання територій різного ієрархічного рівня. Правове поле містобудівної діяльності, на думку експертів, складається майже зі 100 законодавчих актів: Конституція України, кодекси, закони (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про благоустрій населених пунктів», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про основи містобудування», «Про архітектуру»), постанови Верховної Ради та Кабінету Міністрів, зареєстровані в Міністерстві юстиції накази центральних органів виконавчої влади.

Аналіз нормативно-правового забезпечення просторового планування дає нам підстави стверджувати про непорядкованість, неузгодженість

законодавчого забезпечення просторового планування в Україні на місцевому рівні, що засвідчує про несистемність законодавчих ініціатив та незавершеність процесу реформування територіальної організації влади та адміністративно-територіальної реформи. Окрім того, існують правові колізії і прогалини щодо планування територій і використання земель як у межах, так і за межами територіальних громад, існують неузгодженості з державними будівельними нормами.

Серед основних механізмів, які визначають просторовий розвиток регіону, є містобудівна, а також землевпорядна документації. Містобудівна є інструментом державного регулювання планування територій, яке передбачає прогнозування розвитку територій.

З ухваленням Закону України від 17.06.2020 № 711-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» перелік містобудівної документації доповнився новим видом — комплексним планом просторового розвитку території територіальної громади, який є одночасно містобудівною документацією на місцевому рівні та документацією із землеустрою.

За підсумками щорічного моніторингу стану забезпечення територій та населених пунктів України містобудівною документацією на регіональному та місцевому рівнях за 2022 рік та встановлено, що схемами планування території забезпечені всі області України. Майже абсолютними є показники забезпечення схемами планування територій районів. Разом з тим, переважну більшість схем планування території районів розроблено ще за радянських часів, а тому вони не містять актуальних проектних рішень і є не ефективними. Зберігається позитивна динаміка в частині оновлення містобудівної документації на місцевому рівні в розрізі міст обласного та районного значення.

Окрім того, у 93 з 1469 територіальних громад, що становить 6,3 %, прийнято рішення про розроблення комплексних планів просторового розвитку громад.

Харківська область є одним з найбільших регіонів України. Станом на 01.01.2021 року у межах реформи децентралізації в Харківській області утворено 56 територіальні громади, що складає 100 % від Перспективного плану формування територій громад Харківської області.

Схема планування території Харківської області розрахована до 2031 року. Станом на 01 січня 2021 року з 27 схем планування територій районів Харківської області: 24 (89%) схеми потребують оновлення, 3 (11%) схеми потребують розроблення. Окрім того, міські населені пункти Харківської області генеральними планами забезпечені на 100%, а забезпечення міських населених пунктів планами зонування наразі складає 58% - міста обласного значення та на 25% - міста районного значення.

Сьогодні у Харківській області реалізуються пілотні проекти комплексних планів просторового розвитку територіальних громад на територіях Пісочинської та Роганської громад області.

Щодо міста Харків то просторовий розвиток Харкова слід розглядати крізь призму реалізації Генеральних планів 2002 року, змін 2016 року та 2019 років. Наразі розрахунковий період генерального плану м. Харкова складає до 2031 року. Сьогодні розроблений новий проект внесення змін до генерального плану м. Харкова, що передбачає розрахунковий період до 2036 року, на даний час проходить стадію затвердження.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПРОСТОРОВОГО ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

3.1. Удосконалення правового механізму просторового планування розвитку регіону

Відмова від адекватних методів управління просторовим розвитком як на державному, так й на регіональному рівнях виступає причиною подальшого поглиблення кризи розвитку регіонів та гальмування реалізації реальних дійових реформ в Україні. Це призводить до того, що вся діяльність структур з управління розвитком просторових систем зводиться лише до екстреного реагування на проблеми, які виникають.

Перетворення, що відбулися у сфері просторового розвитку та будівництва в Україні в останні роки, хоча і надали імпульсу процесу розвитку регіонів, втім, вони були недостатніми для істотного підвищення рівня життя населення, призвели до зниження якості проживання в населених пунктах, а також до спотворення історичного і природного середовища. При цьому рівень довіри громадян до органів влади у сфері містобудівної діяльності істотно знизився.

Значною перешкодою для ефективного управління просторовим розвитком громад залишається успадкована Україною із радянських часів система просторового планування, що передбачає паралельне розроблення містобудівної та землевпорядної документації, що значною мірою має спільний предмет регулювання. Відсутність належним чином зафіксованих у Державному земельному кадастрі відомостей про межі територіальних громад створює підґрунтя для спорів між органами місцевого самоврядування щодо території своєї юрисдикції [87].

Тому сьогодні на порядку денному постають завдання органів публічного управління щодо виділення основних пріоритетів у сфері містобудівної діяльності, механізмів правового регулювання у сфері просторового планування територій і будівництва, а також залучення громадянського суспільства до управління процесами сталого розвитку територій.

Вагомі зміни, що активізували і спростили б забезпечення документацією з просторового планування регіонів, їх вдосконалення та актуалізацію для низки населених пунктів, а особливо міст, можливі з прийняттям положень законопроекту «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (№6403 від 21.04.2017 р. [55]), яким;

- врегульовуються питання планування та забудови територій;
- унормовуються питання, пов'язані з регулюванням відносин при розробленні та затвердженні документації з просторового планування;
- здійснюється забезпечення об'єднаних територіальних громад єдиною документацією із просторового планування;
- надається розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо регулювання забудови шляхом затвердження правил регулювання забудови територій;
- забезпечується реальний зв'язок програм соціально-економічного розвитку із документацією із просторового планування;
- створюється прозорий та неконфліктний механізм врахування громадських інтересів при розробленні та затвердженні документації з просторового планування [55].

Сучасне просторове планування повинно базуватися на міжнародних принципах зі створення умов для комфортного життя людини, які містяться у Новій програмі розвитку міст (ООН – Хабітат, 2016 р.) та Хартії безперервного міського розвитку для впровадження інтегрованого просторового планування. Нагальною потребою є своєчасний перехід на інтегроване просторове планування (комплексне), яке сприятиме реалізації цілей сталого розвитку,

усуненню проблем неузгодженості містобудівних, землевпорядних та стратегічних документів, підвищенню якості містобудівних планувальних рішень для забезпечення підвищення комфортності мешканців [57].

Так Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» внесено доповнення, які запроваджують ухвалення громадами документа стратегічного планування, а саме концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади, яка не відноситься до містобудівної документації, але є важливим стратегічним документом. Саме концепція інтегрованого розвитку території покликана визначати довгострокові, міждисциплінарні, просторові та соціально-економічні пріоритети розвитку території, стане вихідними даними для розроблення містобудівної документації на місцевому рівні на принципах сталого розвитку з метою підвищення якості життя, доступності та рівності можливостей, сприяння розвитку соціальних суспільних відносин і ділової активності, оптимізації адміністративної діяльності. Отже, законодавцем був врахований європейський досвід і пропозиції науковців, щодо необхідності формувати генеральні плани на базі стратегій, з урахуванням соціального, просторового, етичного каркасу того чи іншого міста [88, с. 64-65].

В аспекті розвитку територій, збалансованого підходу до поєднання приватних і публічних інтересів у питаннях забудови, з урахуванням економічних та екологічних проблем, варто впроваджувати концепцію інтегровану розвитку територій, затверджуючи її на містах, для уникнення конфліктів між учасниками містобудівних відносин і створюючи єдині та рівні правила для забудови територій. Така інтегрована концепція розвитку територій повинна стати тим договором між суспільством і владою, що дозволить отримати візію сталого просторового розвитку, упроваджувати пріоритетні громадські інтереси під час планування та забудови територій для отримання комфортного, екологічного, безбар'єрного середовища [88].

Загалом при формуванні концепції інтегрованого планувального процесу в Україні потрібно враховувати головні тренди та вимоги європейської політики, викладені в Порядку денному на XXI ст., деклараціях, стратегіях, планах дій ЄС, інших документах, напрацьованих у форматі СЕМАТ (Європейська Конференція міністрів, відповідальних за організацію просторового розвитку, яка об'єднує представників 47 держав – членів Ради Європи) та в рамках програми співробітництва ЕСПОН (ESPON).

Визначені інституційні регламентації, теми та концепти мають бути в центрі уваги на всіх етапах процесу планування просторового розвитку України і відповідати таким стратегічним цілям, як:

- вдосконалення просторової організації та використання можливостей поліцентричного розвитку;

- забезпечення територіальної згуртованості, інтеграції та використання потенціалу територій для підвищення їх конкурентоспроможності, розумного та інклюзивного зростання;

- збільшення комунікаційної доступності: транспорт, інформаційні технології;

- зменшення негативного впливу на навколишнє середовище, врахування можливих наслідків природних і техногенних катастроф;

- підвищення якості управління та територіального планування [89].

Успішність повоєнної відбудови залежить від колаборації всіх учасників місто будівної діяльності: влади, архітекторів, урбаністів, забудовників, істориків, мешканців. Результатом такої роботи повинна стати регіональна / місцева програма комплексного відновлення, в основі якої будуть не застарілі генеральні плани та плани зонування, а перспективні стратегії, які лежать в основі рішень з необхідними діями, з прозорим порядком і джерелами фінансування, послідовністю відновлення та розвитку певної території, що постраждали внаслідок російсько-української війни [88].

Для подальшого реформування, модернізації та цифрової трансформації будівельної галузі України розроблено законопроект «Про запровадження будівельного інформаційного моделювання (BIM-технології) на всіх етапах життєвого циклу об'єктів та науково-технічного супроводу об'єктів, удосконалення процедури обстеження об'єктів, прийнятих в експлуатацію в установленому за-конодавством порядку», який був ухвалений Верховною радою України у першому читанні за основу 08.07.2022. Законопроект направлений на запровадження загальної цифровізації будівельних процесів на всіх етапах життєвого циклу об'єктів (від проєктування до ліквідації), зокрема врегулювання питань здійснення науково-технічного супроводу та удосконалення процедури обстеження об'єктів, прийнятих в експлуатацію в установленому законодавством порядку [90].

З урахуванням наукових поглядів та аналізу законодавчих положень зарубіжних країн варто створити правове підґрунтя для збалансованого розвитку містобудівної діяльності, інтеграції до міжнародного простору, з приведенням у відповідність до *acquis communautaire*.

Цьому завданню мають сприяти розроблення Містобудівного кодексу та модернізації норм Господарського кодексу України, з відмовою від радянської термінології з урахуванням діджиталізації будівельного процесу, розширення кола учасників господарської діяльності у сфері містобудування й оновленої термінології на виконання Концепції впровадження технологій будівельного інформаційного моделювання (BIM-технологій) в Україні [88].

Актуальною є прийняття розробленої Міністерством розвитку громад та територій України Концепції просторового розвитку України з чітко визначеними пріоритетами, повноваженнями та планувальними інструментами на кожному ієрархічному рівні, забезпечення просторової координації при плануванні проєктів співробітництва у транскордонному просторі. В основу Концепції покладені: □ Нова програма розвитку міст, ухвалена Конференцією ООН з житла і сталого міського розвитку (Хабітат-III) у 2016 році; □ Угода про

асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII; □ Цілі сталого розвитку до 2030 року, затверджені на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 році; Європейська хартія місцевого самоврядування, ратифікована Законом України від 15.07.1997 № 452/97-ВР.

Основні завдання Концепції спрямовані на забезпечення: □

- сталого розвитку територій з урахуванням державних, громадських та приватних інтересів; □
- реформування структури управління у сфері містобудівної діяльності; □
- підвищення ролі громадянського суспільства у прийнятті рішень у сфері містобудівної діяльності;
- чіткості та однакового застосування містобудівного законодавства;
- створення та розвитку містобудівного кадастру;
- максимальної автоматизації дозвільних процедур;
- підвищення компетентності учасників будівельного ринку, створення ефективного конкурентного середовища; □
- збереження повноцінного життєвого середовища, довкілля та культурної спадщини при розміщенні об'єктів будівництва;
- ефективного контролю і нагляду в галузі будівництва, дієвих механізмів відповідальності за порушення містобудівного законодавства, прозорості та публічності у здійсненні дозвільних процедур; □
- створення системи містобудівного моніторингу; □
- підвищення ролі саморегулювальних організацій у сфері містобудівної діяльності [91]. □

Реалізація Концепції передбачена на період до 2030 року та здійснюється поетапно, шляхом розроблення та виконання відповідного плану заходів.

Поряд зі значними напрацюваннями і досягненнями, зрілістю підходів і рішень, українська планувальна система потребує подолання ряду дефіцитів, а також перманентного наукового супроводу.

Головним індикатором позитивних змін стане не лише справжня демократизація процесів управління територіями, а й відповіді на ті виклики, з якими громадяни України стикаються чи не щодня – конфлікти землекористування, субурбанізація, низька якість громадського простору, некерована та нерегламентована забудова центральної частини багатьох міст.

Таким чином, ефективне впровадження системи просторового планування можливе лише при забезпеченні горизонтальної (міжгалузевої) координації та вертикальної інтеграції (з'єднання суб'єктів просторового розвитку та зацікавлених сторін на національному, регіональному і місцевому рівнях).

Наразі існує необхідність імплементації Директиви 2007/2/ЄС Європейського парламенту та Ради від 14 березня 2007 року про створення інфраструктури просторової інформації в Європейському співтоваристві.

З метою забезпечення сумісності та використання інфраструктури та просторових даних держав-членів у контексті співтовариства та транскордонного співробітництва. Директива вимагає, щоб загальні правила імплементації були прийняті в ряді конкретних областей (метадані, специфікації даних, мережеві послуги, обмін даними та послугами, моніторинг та звітність).

3.2. Інноваційні підходи та механізми удосконалення просторового планування розвитку регіону

Виклики, які сьогодні постають перед Україною, вимагають подальшого дослідження шляхів залучення інновації в процес просторового планування розвитку регіонів. Втім, досягнення мети інноваційного розвитку, в тому числі

й захисту інвестицій з боку держави, можливо забезпечити тільки за умови дотримання в інвестиційному середовищі чинного порядку ведення містобудівної діяльності та забезпечення безпечних умов як ведення будівництва, так і перспектив подальшої експлуатації побудованого об'єкта.

Багато визнаних вітчизняних вчених вважають, що міське середовище як об'єкт нормування складається з двох принципово різних явищ [57, с. 133], таких як територія та будівлі й споруди, які, у свою чергу, методично поділяються на структурно-функціональні елементи, що підлягають нормуванню. Але, як свідчить практика, ускладнення системи нормативно-правової бази і системи управління призводить до зниження ефективності управління традиційними засобами.

Досліджуючи основні мотивації суб'єктів містобудівної діяльності до порушень містобудівного законодавства та формування механізму їх унеможливлення чи мінімізації, можливо виявити основні моменти розробки механізму удосконалення державного впливу на процес експлуатації містобудівного простору. Розростання нормативно-правової бази, ускладнення системи прийняття рішень викликають необхідність впорядкування як самої нормативно-правової бази адміністративних органів, так і органів громадського нагляду за їх дотриманням, що в сучасних умовах являє проблему перевантаження інвестиційного середовища низкою обмежень та відповідно зменшення його привабливості.

Формування нормативно-правової бази має здійснюватися за основними принципами: принципом достовірності та принципом несуперечності. Перший з них означає, що нормативні вимоги повинні бути обґрунтованими, мати під собою чітку та зрозумілу методологічну основу і обґрунтування, яке базується на сучасних дослідженнях у різних сферах наукових знань про людину, середовище та їх взаємодію. Принцип несуперечності полягає в тому, що нормативні обмеження, які містяться в різних регламентуючих документах і стосуються вимог з одних і тих самих питань, не повинні суперечити одне

одному, а навпаки – доповнювати і розвивати одне одного. Відповідати сучасним вимогам, виходячи з цілком об’єктивних причин пов’язаних з прогресивними змінами, що відбуваються в суспільстві, нормативно-правова база може тільки періодично поновлюючись.

В сучасних умовах розвитку держави зберегти архітектурно-містобудівну спадщину в процесі експлуатації архітектурно-містобудівного простору, як і інші його елементи, з часом стає все складніше. З одного боку, загрожують природні явища, зокрема геологічні, гідрологічні, зсувні процеси, підтоплення ґрунтів, істотне природне старіння, пожежі, неефективна експлуатація тощо. З іншого – недостатня увага органів місцевої влади, елементарна недбалість та недалекоглядність призводять до їх руйнації внаслідок наступу нової забудови на охоронні зони пам’яток. Таким чином, будівлі архітектурно-містобудівної спадщини перетворюються на об’єкти, що несуть у собі загрозу для людей та відповідно вимагають значних коштів на унеможливлення аварійних ситуацій.

Не можна не відмітити, що на сьогодні вектор державного впливу спрямовано саме в цьому напрямку [92, с. 158]. Зокрема збільшено увагу до розвитку системи державного архітектурно-будівельного контролю як одного з основних чинників державного регулювання процесу експлуатації міського простору.

Практичне застосування повноважень місцевого самоврядування у рамках децентралізації системи державного архітектурно-будівельного контролю, передача на місцевий рівень повноважень з видачі дозвільних документів, здійснення контролю та прийняття об’єктів в експлуатацію дозволить більш ефективно здійснювати містобудівну діяльність. Впровадження механізмів прозорості та відкритості дозвільних процедур у будівництві через сервіс “ПРОЗОРА ДАБІ”, взаємодія органів державного архітектурно-будівельного контролю з іншими учасниками містобудівного процесу, реалізація механізму легалізації самобудів “будівельна амністія”-2018, разом з важливими змінами в містобудівному законодавстві як в базових містобудівних законах, так і в

державних будівельних нормах роблять інноваційним процес планування розвитку території. До того ж, створені місцеві інспекції державного архітектурно-будівельного контролю максимально наблизили відповідні послуги до громадян та суб'єктів господарювання. Реформування системи державного архітектурно-будівельного контролю – не лише складова програми реформ, але й вимога сьогодення.

Основними новаціями у сфері державного архітектурно-будівельного контролю є запуск публічної онлайн-платформи “ПРОЗОРА ДАБІ” з розгляду дозвільних документів, початок роботи повністю автоматизованого онлайн-сервісу з реєстрації повідомлення про початок будівельних робіт на підставі будівельного паспорта, без участі посадової особи тощо. Створено новий формат взаємодії з бізнесом та людьми, зокрема щодо отримання адміністративних послуг у будівництві, що дозволяє забудовникам зручно, швидко та прозоро розпочати реалізацію запланованих проектів.

Наші партнери USAID – це і Програма USAID АГРО, і USAID "ГОВЕРЛА" 31 травня 2023 року презентувала територіальним громадам та Уряду країни онлайн-форму на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій громад, створену за підтримки Програми USAID АГРО для їх повоєнного відновлення, а саме розроблення усіх документів і процесів, що стосуються просторового планування.

Якісна містобудівна документація має бути послідовністю тих рішень, які ляжуть в програми відновлення територіальних громад та обласних державних адміністрацій. Саме комплексні плани просторового розвитку громад, які визначені Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» №711-IX від 17.06.2020, покликані впорядкувати плани органів місцевого самоврядування в конкретні проекти та об'єкти. Таке бачення дозволить органам місцевого самоврядування розуміти, як буде виглядати завтрашнє майбутнє, а уряду, розуміти, яка необхідна допомога громадам у фінансуванні, донорам – як буде розвиватись

група і які інвестиції необхідні [77]. Попри всі виклики війни запит на підготовку комплексних планів зріс, свідомість муніципалітетів змінилась в бік розуміння, що без документації неможливо побудувати жодного об'єкту і, відповідно, створити робочі місця.

Одним із перспективних напрямків, що має значний потенціал та спонукає формуванню інноваційного простору в Україні, але ще недостатньо вивчається як напрямок державної політики є процес утворення вітчизняного туристичного продукту. Дослідивши містобудівний аспект цього питання, можливо визначити оптимальний ступінь державного управління та, у свою чергу, роль туристичної складової в розширенні вітчизняного сегменту на міжнародному ринку.

Розроблення інноваційної концепції збереження та експлуатації об'єктів містобудівної та архітектурної спадщини як об'єктів туризму шляхом державного інвестування та доопрацювання відповідного нормативно-правового підґрунтя необхідно розглядати сьогодні виходячи з отриманого досвіду ринкових перетворень, з урахуванням позитиву колишньої системи та на засадах розвитку місцевого самоврядування. Уже в недалекому майбутньому, коли необхідність підтримки довкілля буде критичною, а дефіцит на культурні та історичні пам'ятки і старожитності, через їх значну втрату буде високим, виникне можливість не тільки значно заощадити, але й використовуючи їх як туристичні та рекреаційні об'єкти, значно збільшити місцеві та державний бюджети. В межах цих процесів 20 жовтня 2019 року, на своєму засіданні Кабінет Міністрів України затвердив Державну програму розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 рік [93].

Програма спрямована на покращення соціального та економічного розвитку українських Карпат, підвищення транспортної доступності окремих гірських територій та включає широке коло питань: побудова доріг, створення нових робочих місць, розвиток туризму в регіоні Карпат, зокрема Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської і Чернівецької областей [94].

Регулярне оновлення та моніторинг інформації є важливими для забезпечення точності та актуальності оцінки просторового розвитку територіальної громади. Для впорядкування та аналізу різних видів даних, таких як супутникові знімки, розпізнані ділянки лісу, полів та інші дані з супутникових знімків, а також містобудівні дані, такі як схеми планування територій районів та громад, генеральні плани, детальні плани територій, схеми планування території області та плани зонування території, можна використовувати геоінформаційну систему (ГІС) ArcGIS Online.

ArcGIS Online є хмарним сервісом, який надає можливість організувати, аналізувати та візуалізувати геопросторові дані з різних джерел. Ліцензія поширюється на платній основі та надає вже готові програмні рішення.

Використання ГІС дозволяє об'єднати різні шари даних, включаючи супутникові знімки, розпізнані ділянки лісу, полів та інші дані з супутникових знімків, а також містобудівні дані, і проводити аналіз взаємодії між ними.

Одним з головних переваг ГІС ArcGIS Online є можливість спільної роботи та обміну даними між різними користувачами. Користувачі можуть спільно працювати над веб-картами, додавати коментарі та анотації, обговорювати результати аналізу, що дозволяє залучити багато громадських, наукових та адміністративних структур до процесу просторової оцінки місцевого розвитку територіальної громади [95].

Головною перевагою ГІС є найбільш доступне для людей представлення інформації, як просторової, так і будь-якої іншої, що описує об'єкти, розташовані у просторі (атрибутивної інформації).

Способи представлення атрибутивної інформації різні: це може бути числове значення з датчика, таблиця з бази даних (як локальної, так і віддаленої) про характеристики об'єкта, його фотографія або реальне відеозображення. Таким чином, ГІС можуть допомогти скрізь, де використовується просторова інформація про об'єкти [96, с.51].

З метою реалізації державної політики у сфері містобудування Рішенням Харківської обласної ради від 14 лютого 2019 року № 920-VII затверджена «Програма створення та ведення містобудівного кадастру Харківської області на 2019 – 2022 роки» [97]. Програма є комплексним рішенням при створенні повнофункціональної геоінформаційної системи Харківської області регіонального рівня. В ній напрацьовані механізми подальшого ведення кадастру шляхом придбання сучасних технічних засобів, визначення 14 методології ведення кадастру, проходження навчання суб'єктів, які відповідають в межах своїх повноважень за постачання інформаційних ресурсів для системи містобудівного кадастру, наповнення сучасними інформаційними ресурсами систему містобудівного кадастру.

Після закінчення повномасштабної війни в Україні та безпосередньої нашої перемоги над країною агресором, почнеться нова ера для українських міст, яка повинна включити в себе нові сучасні методи планування, реновації та реконструкції забудови та території міст. Методом, який дозволить у короткі терміни сформулювати той комфортний простір, який необхідний «сучасному» мешканцю на визначеній місцевості може бути об'ємно-просторове планування територій - інтегрований метод проектування міського простору, який включає в себе планувальні елементи з показниками відповідно до функціонального використання та об'ємно-просторової характеристики території, які визначаються відповідно до планувальних зон, що встановлюються відповідно до перетину вуличного простору, головними принципами якого є: інтеграція, збалансованість території, розвиток території та контроль форми, публічність та погляд громади.

В умовах відбудови України сфера планування розвитку територій зазнала значних змін, особливо в напрямку створення безпечного середовища. З появою загроз та викликів воєнного стану просторовий розвиток територій потребує значних трансформацій та суттєвих економічних перетворень. Реалії сьогодення свідчать про те, що загрози мають руйнівний характер, інколи зі

значним пошкодженням містобудівних об'єктів та значним негативним впливом на навколишнє середовище. Виклики полягають у сповільненні розвитку, інколи взагалі припиненні будь-якої діяльності для всієї території міста або регіону.

Висновок до розділу 3

Перетворення, що відбулися у сфері просторового розвитку та будівництва в Україні в останні роки, хоча і надали імпульсу процесу розвитку регіонів, втім, вони були недостатніми для істотного підвищення рівня життя населення, призвели до зниження якості проживання в населених пунктах.

Тому сьогодні на порядку денному постають завдання органів публічного управління щодо виділення основних пріоритетів у сфері містобудівної діяльності, механізмів правового регулювання у сфері просторового планування територій і будівництва. Насамперед це вдосконалення законодавства з питань впровадження комплексного просторового планування. Вагомі зміни, що активізували і спростили б забезпечення документацією з просторового планування регіонів можливі з прийняттям положень законопроекту “Про внесення змін до Закону України “Про регулювання містобудівної діяльності” (№6403 від 21.04.2017 р.), яким врегульовуються питання планування та забудови територій, унормовуються питання, пов’язані з регулюванням відносин при розробленні та затвердженні документації з просторового планування.

Нагальною потребою є своєчасний перехід на інтегроване просторове планування (комплексне), яке сприятиме реалізації цілей сталого розвитку, усуненню проблем неузгодженості містобудівних, землевпорядних та стратегічних документів. Існує потреба в розробленні Містобудівного кодексу та модернізації норм Господарського кодексу України. Актуальним є прийняття

розробленої Міністерством розвитку громад та територій України Концепції просторового розвитку України.

Сьогодні виникає необхідність розробки Закону «Про стратегічне планування в Україні», визначивши в ньому містобудівну документацію складовою документації із стратегічного планування. Потрібно внести зміни до Закону України «Про засади державної регіональної політики», передбачивши використання Генеральної схеми, схем планування територій на регіональному рівні для формування державної регіональної політики.

Виклики, які сьогодні постають перед Україною, вимагають подальшого дослідження шляхів залучення інновації в процес просторового планування розвитку регіонів. Втім, досягнення мети інноваційного розвитку, в тому числі й захисту інвестицій з боку держави, можливо забезпечити тільки за умови дотримання в інвестиційному середовищі чинного порядку ведення містобудівної діяльності та забезпечення безпечних умов як ведення будівництва, так і перспектив подальшої експлуатації побудованого об'єкта.

Сьогодні інноваційним процес планування розвитку території роблять впровадження механізмів прозорості та відкритості дозвільних процедур у будівництві через сервіс «ПРОЗОРА ДАБІ», створено новий формат взаємодії з бізнесом та людьми, зокрема щодо отримання адміністративних послуг у будівництві, створені місцеві інспекції державного архітектурно-будівельного контролю, для розроблення інноваційної концепції збереження та експлуатації об'єктів містобудівної та архітектурної спадщини як об'єктів туризму шляхом державного діє Державна програма розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 рік. Партнерами USAID створена та запущена онлайн-форма на розроблення комплексних планів просторового розвитку територій громад для їх повоєнного відновлення.

Ефективне інформаційне забезпечення територіального планування і управління регіоном можливо тільки на базі геоінформаційних технологій, які забезпечують збереження і пошук необхідної інформації, яка «прив'язана» до

конкретних об'єктів спеціально створюваної комп'ютерної (цифрової) карти території. Містобудівний кадастр як державна система створюється для задоволення інформаційних потреб у плануванні території та будівництві у взаємодії з земельним, водним, лісним і іншими кадастрами.

Так, з метою реалізації державної політики у сфері містобудування Рішенням Харківської обласної ради від 14 лютого 2019 року № 920-VII затверджена «Програма створення та ведення містобудівного кадастру Харківської області на 2019 – 2022 роки». Програма є комплексним рішенням при створенні повнофункціональної геоінформаційної системи Харківської області регіонального рівня. В ній напрацьовані механізми подальшого ведення кадастру шляхом придбання сучасних технічних засобів, визначення методології ведення кадастру, проходження навчання суб'єктів, які відповідають в межах своїх повноважень за постачання інформаційних ресурсів для системи містобудівного кадастру, наповнення сучасними інформаційними ресурсами систему містобудівного кадастру.

З появою загроз та викликів воєнного стану просторовий розвиток територій потребує значних трансформацій та суттєвих економічних перетворень. Сьогодні просторове планування має важливе значення для системного та комплексного розвитку громад, зокрема відбудови та відродження територій, постраждалих внаслідок війни. Воно допоможе підвищити інвестиційну привабливість, забезпечити належне використання ресурсів та прозоре управління на рівні громади. Тож у прискоренні його впровадження зацікавлені і мешканці громад, і представники бізнесу, і органи державної влади, і міжнародні донори.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного в даній магістерській роботі дослідження були вирішені всі поставлені на початку науково-практичні завдання щодо обґрунтування теоретичних положень і визначення практичних рекомендацій щодо просторове планування розвитку регіону, в результаті чого можна зробити наступні узагальнюючі висновки:

1. У ході дослідження теоретичних та методологічних аспектів просторового планування розвитку регіону нами уточнено понятійно-термінологічний апарат за темою магістерського дослідження, що сприяло визначенню предметного поля дослідження для реалізації регіонального політики. Зокрема таких понять як «планування», «простір», «просторове планування», «просторовий розвиток», а також визначити і конкретизувати основні поняття, які розкривають сутнісні ознаки досліджуваного предмета, його зміст і межі.

На основі цих досліджених понять і виявлених актуальних особливостей категоріального апарату, запропоновано визначення «просторовий розвиток» - форма координації динамічного процесу кількісних і якісних змін будь-яких явищ (регіон, економіка регіону, соціально-економічна система), який враховує зв'язки всіх складових; «просторове планування — сукупність дій органів місцевого самоврядування та виконавчої влади щодо визначення територій для розселення, місць застосування праці, відпочинку та оздоровлення, інженерно-транспортної інфраструктури, інших об'єктів шляхом розроблення, затвердження документації з просторового планування та дотримання її рішень».

2. Розкрито методологічні підходи до просторового планування розвитку регіону та встановлено, що сучасною методологічною основою, запропонованою в Україні, є геопланувальна парадигма, відповідно до якої планування територій розглядається як цілісний та інтегрований науковий

напрям географічних досліджень, що охоплює певні різновиди планувальних робіт за їх змістом та масштабом.

Просторове планування в Україні має достатньо розвинуту правову та методологічну базу і включає ієрархічну систему планувальних норм та правових документів. На державному рівні – це Генеральна схема планування території України, на регіональному рівні - схеми планування окремих областей, адміністративних районів та територіальних громад, на місцевому - генеральні плани міст, детальні плани території.

Система територіального планування в Україні склалася під впливом ряду факторів і на сьогодні об'єднує досвід радянського, пострадянського планування і деякі елементи європейських практик.

3. Проаналізовано світовий досвід просторового планування розвитку регіонів. Як свідчить зарубіжний досвід, форми просторового планування у різних країнах значно різняться та розвиваються і змінюються разом із суспільствами та їхніми системами державного управління. Кожна країна і навіть її регіони розробляють унікальні системи планування, залучають різних учасників, мають різні горизонти планування та певні інституційні структури.

Просторове планування в США є синонімом містобудівного проектування, тільки в більших масштабах (регіональний рівень). Законодавство про просторове планування в США існує на рівні штатів. У європейських країнах (наприклад Німеччина, Франція, Польща) просторове планування здійснюється на національному та міжнаціональному, на регіональному та локальному (місцевому) рівнях. Окремі професійні дисципліни, які стосуються територіального проектування, включають землекористування, міське, регіональне, транспортне та екологічне планування. Інші пов'язані галузі включають економічне (господарське) планування та планування розвитку громад. Консолідуючим документом для цієї діяльності часто стає просторовий план.

Таким чином, на нашу думку, пряме застосування закордонного досвіду просторового розвитку в Україні не є продуктивним. Потрібна певна адаптація його до умов вітчизняного містобудування, яке має свою історію і як свої досягнення, так і свої проблеми.

3. Досліджено загальні проблеми нормативно-правового регулювання просторового планування розвитку регіону. Сьогодні просторове планування є інструментом забезпечення сталого розвитку регіонів та інструментом регулювання, планування діяльності, ревіталізації забудови та іншого використання територій різного ієрархічного рівня. Правове поле містобудівної діяльності, на думку експертів, складається із 100 законодавчих актів: Конституція України, кодекси, закони (Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про благоустрій населених пунктів», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про основи містобудування», «Про архітектуру»), постанов Верховної Ради та Кабінету Міністрів, наказів центральних органів виконавчої влади. Сюди додаються ще і державні будівельні норми, які регулюють містобудування, міське планування, сферу будівництва та дозвільні процедури, що створює бюрократію та значні адміністративні перешкоди. Уточнення при формуванні нової законодавчої бази потребує і термінологія.

Доведено, що містобудівне та земельне законодавство України є основою інструментів місцевого просторового планування. Але певні розбіжності між ними сьогодні є основною завадою в ефективному використанні методів такого планування. Функціональне зонування територій, передбачене містобудівною документацією, не знаходиться у безпосередньому взаємозв'язку з класифікацією земельних ділянок за їх цільовим призначенням. Ухвалення містобудівної документації не призводить до автоматичної зміни цільового призначення території. Це відбувається лише після розробки за ініціативою власника або користувача земельної ділянки землепорядної документації, згідно з якою ділянка отримує нове цільове призначення.

4. Здійснено аналіз механізмів просторового планування розвитку регіону. Серед основних механізмів, які визначають просторовий розвиток регіону, є містобудівна, а також землевпорядна документації. Містобудівною документацією згідно Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» сьогодні є: схема планування території, генеральний план території; план зонування території та детальний план території. З набранням чинності з 24 липня 2021 року Законом № 711 «Про внесенням змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» відкрилися нові можливості в оновленні містобудівної документації запровадження Комплексного плану просторового розвитку територій.

Станом на 1.01.2022 року схемами планування території забезпечені всі області України. Майже абсолютними є показники забезпечення схемами планування територій районів. Разом з тим, переважну більшість схем планування території районів розроблено ще за радянських часів, а тому вони не містять актуальних проектних рішень і є не ефективними для практичного застосування в сучасних соціально-економічних реаліях.

При цьому зберігається позитивна динаміка в частині оновлення містобудівної документації на місцевому рівні в розрізі міст обласного та районного значення. Плани зонування мають всі міста-обласні центри.

Окрім того, у 93 з 1469 територіальних громад, що становить 6,3 %, прийнято рішення про розроблення комплексних планів просторового розвитку громад.

5. Охарактеризовано особливості просторового планування розвитку Харківської області. Харківська область є одним з найбільших регіонів України. В адміністративному відношенні область поділяється на 27 районів, 7 міст обласного значення та 10 міст районного значення (найбільші з них — Лозова, Куп'янськ, Ізюм, Чугуїв), 61 селище міського типу, 1683 сільських населених пункти.

Станом на 01 січня 2021 року з 27 схем планування територій районів Харківської області: 24 (89%) схеми потребують оновлення, 3 (11%) схеми потребують розроблення. Окрім того, міські населені пункти Харківської області генеральними планами забезпечені на 100%, а забезпечення міських населених пунктів планами зонування наразі складає 58% - міста обласного значення та на 25% - міста районного значення.

Сьогодні у Харківській області реалізуються пілотні проекти комплексних планів просторового розвитку територіальних громад на територіях Пісочинської та Роганської громад області.

Щодо міста Харків то просторовий розвиток Харкова слід розглядати крізь призму реалізації Генеральних планів 2002 року, змін 2016 року та 2019 років. Наразі розрахунковий період генерального плану м. Харкова складає до 2031 року. Сьогодні розроблений новий проект внесення змін до генерального плану м. Харкова, що передбачає розрахунковий період до 2036 року, на даний час проходить стадію затвердження.

6. Визначено напрями удосконалення правового механізму просторового планування розвитку регіону. Перетворення, що відбулися у сфері просторового розвитку та будівництва в Україні в останні роки, хоча і надали імпульсу процесу розвитку регіонів, втім, вони були недостатніми для істотного підвищення рівня життя населення. Тому сьогодні на порядку денному постають завдання органів публічного управління щодо:

- виділення основних пріоритетів у сфері містобудівної діяльності,
- механізмів правового регулювання у сфері просторового планування територій і будівництва;
- прийняття положень законопроекту «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» (№6403 від 21.04.2017 р.), яким врегульовуються питання планування та забудови територій, унормовуються питання, пов'язані з регулюванням відносин при розробленні та затвердженні документації з просторового планування;

- підтримка ідеологічної та методологічної актуальності розробок відповідно до ініціатив Європейської перспективи просторового розвитку, Європейської ініціативи СЕМАТ, положень «Територіального порядку денного 2020» для країн ЄС;

- нагальною потребою є своєчасний перехід на інтегроване просторове планування, яке сприятиме реалізації цілей сталого розвитку, усуненню проблем неузгодженості містобудівних, землевпорядних та стратегічних документів, підвищенню якості містобудівних планувальних рішень для забезпечення підвищення комфортності мешканців;

- для внесення швидких, радикальних змін у регламентацію містобудівельної діяльності існує потреба в розробленні Містобудівного кодексу та модернізації норм Господарського кодексу України.

Актуальним є прийняття розробленої Міністерством розвитку громад та територій України Концепції просторового розвитку України, в основу якої покладені: □ Нова програма розвитку міст, ухвалена Конференцією ООН з житла і сталого міського розвитку (Хабітат) у 2016 році; Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом; □ Цілі сталого розвитку до 2030 року, затверджені на Саміті ООН зі сталого розвитку у 2015 році; Європейська хартія місцевого самоврядування.

Сьогодні виникає необхідність розробки Закону «Про стратегічне планування в Україні», визначивши в ньому містобудівну документацію складовою документації із стратегічного планування. Потрібно внести зміни до Закону України «Про засади державної регіональної політики», передбачивши використання Генеральної схеми, схем планування територій на регіональному рівні для формування державної регіональної політики та інших документів стратегічного планування.

7. Виклики, які сьогодні постають перед Україною, вимагають подальшого дослідження шляхів залучення інновації в процес просторового планування розвитку регіонів. Втім, досягнення мети інноваційного розвитку, в

тому числі й захисту інвестицій з боку держави, можливо забезпечити тільки за умови дотримання в інвестиційному середовищі чинного порядку ведення містобудівної діяльності та забезпечення безпечних умов як ведення будівництва, так і перспектив подальшої експлуатації побудованого об'єкта.

Сьогодні інноваційним процес планування розвитку території роблять впровадження механізмів прозорості та відкритості дозвільних процедур у будівництві через сервіс “ПРОЗОРА ДАБІ”, наразі створено новий формат взаємодії з бізнесом та людьми, зокрема щодо отримання адміністративних послуг у будівництві, створені місцеві інспекції державного архітектурно-будівельного контролю, для розроблення інноваційної концепції збереження та експлуатації об'єктів містобудівної та архітектурної спадщини діє Державна програма розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 рік.

За підтримки Програми USAID АГРО запущена створена онлайн-форма для розроблення комплексних планів просторового розвитку територій громад (розроблення усіх документів і процесів, що стосуються просторового планування) для їх повоєнного відновлення.

Ефективне інформаційне забезпечення територіального планування і управління регіоном можливо тільки на базі геоінформаційних технологій, які забезпечують збереження і пошук необхідної інформації, яка “прив'язана” до конкретних об'єктів спеціально створюваної комп'ютерної (цифрової) карти території. Так, з метою реалізації державної політики у сфері містобудування Рішенням Харківської обласної ради від 14 лютого 2019 року № 920-VII затверджена «Програма створення та ведення містобудівного кадастру Харківської області на 2019 – 2022 роки». Програма є комплексним рішенням при створенні повнофункціональної геоінформаційної системи Харківської області регіонального рівня.

Сьогодні Кабінет Міністрів України та Міністерство розвитку громад і територій ставить за мету прискорення реформ в Україні. Таке прискорення можливе за рахунок широкого застосування сучасних інформаційних

технологій, особливо це важливо у галузі просторового планування. Очікується зміна і реформування законодавчих, нормативних документів у будівництві та містобудуванні. Все це разом додає впевненості в успішності демократичних змін у процесі сталого розвитку територій, регіонів, міст в Україні та зокрема відбудови та відродження територій, постраждалих внаслідок війни.

Отже, якісне планування відновлення територій – це запорука подальшого сталого розвитку територій, розуміння того, що люди, які проживають на цих територіях, в тому числі і в Харківській області мають чітке зрозуміле майбутнє. Якісна містобудівна документація має бути послідовністю тих рішень, які ляжуть в програми відновлення територіальних громад та обласних державних адміністрацій.

Сьогодні є дуже важливим питання відновлення громад. Реконструкція та розвиток мають враховувати питання сталого розвитку, екології, цифровізації, економічного зростання, розвитку законодавчого поля та участі зацікавлених сторін. Усе це, сприятиме належному врядуванню на рівні громади, також демократичному та європейському майбутньому України. Це дуже складний, але необхідний процес.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Glossary of Environmental Terms for Urban and Regional Planners. W. Hulsmann, B Locher, G. Schablitzki, J.Werner. Druckerei Fritz Perthel GmbH, Berlin, 1995. – 66 p.
2. Finco A., Nijkamp P. “Planning for sustainable spatial development: Principles and application.” Research Memorandum 1999 (1999): 30. – P. 2.
3. Bohme, K. Nordic Echoes of European Spatial Planning: Discursive Integration in Practice Stockholm: Nordregio 2002 (Nordregio Report 2002:8). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nordregio.se/Global/Publications/Publications%202002/R2002_8/Part1_p9.pdf.
4. The Planning System and Planning Terms in Germany. A Glossary. E. Pahl-Weber, D. Henckel. Published by ARL. –Hanover, Germany. 2008. – P. 246.
5. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/1676>.
6. Про добровільне об’єднання територіальних громад: Закон України від 14.05.2020 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>.
7. Проект Закону про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо планування використання земель: Закон України від 17.10.2019 р. № 2280. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67111.
8. Сторонянська І. З., Максименко А. О. Об’єднані територіальні громади Карпатського регіону: соціологічна оцінка : науково-аналітичне видання; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2018. 30 с.
9. Бойко Ю.В. Сучасні проблеми місцевого самоврядування в Україні. Вісник Маріупольського Державного університету. 2016. № 11. С. 79–86.

10. Дрешпак В., Липовська Н. Добровільне об'єднання територіальних громад: зміст та алгоритм проходження основних етапів. Аспекти публічного управління. 2015. № 4(18). С. 45–54.

11. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 р. “Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні” // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

12. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» від від 8 квітня 2015 р. № 214 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>.

13. «Децентралізація схожа з полюванням на чорта». Інтерв'ю з Григорієм Стариковим // <https://cukr.city/city/2021/decentralization-starykov/>.

14. Лошакова Ю. А. Еколого-економічна ефективність просторового планування землекористування територіальних громад. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дис. на здобуття наук.ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка». Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2023. //

15. Кононенко О.Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку: навчально-методичний посібник / О.Ю. Кононенко. –К.: ДП «Прінт сервіс», 2016. – 109 с.

16. Загорський В. Концептуальні основи формування системи управління сталим розвитком еколого-економічних систем [Текст]: монографія / В. С. Загорський. — Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2018. — 336 с.

17. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / [Берданова О., Вакуленко В.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К.: ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.

18. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення

регіонів і територій» № 2389-IX від 09.07.2022 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>.

19. Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та Національного плану дій до 2020 року по впровадженню Стратегії // https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.

20. Посібник з питань просторового планування для уповноважених органів містобудування та архітектури об'єднаних територіальних громад підготовлено радниками з просторового планування Групи радників з впровадження державної регіональної політики в Україні Програми «U-LEAD з Європою»: Тетяною Криштоп (Україна), Раймундом Рисем (Польща), Любіцею Кошелюк (Хорватія). // <https://decentralization.gov.ua/news/tag/prostorove-planuvannya>.

21. Маруняк Є.О. Територіальне (просторове) планування: зміст, еволюція та основні сучасні напрями // https://ukrgeojournal.org.ua/sites/default/files/UGJ_2014_2_22-31.pdf.

22. Making Strategic Spatial Plans: Innovation in Europe / P.Healey, A. Khakee, A. Motte, B. Needhan. – London: Routledge, 2003. – P. 233.

23. Guiding Principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent СЕМАТ, 2000 – P. 12. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=4747>.

24. Вадімов В. Особливості просторового планування в умовах інтегрованого розвитку міст в Україні (Практичний коментар). – Полтава : Дивосвіт, 2019. – 132 с.

25. Бортник С. Ю., Лаврук Т. М., Тимуляк Л. М., Олещенко А. В. Теоретичні та прикладні аспекти просторового планування // http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?name=PDF/fiz_geo_2017_4_3.pdf.

26. Палеха Ю.М., Підгрушний Г.П., Саламін Геза.Будапешт / (Budapest)/ Досвід та перспективи розвитку міст України. – 2015. – № 29. – С. 209–223.

27. Куйбіда В.С., Негода В.А., Толкованов В.В. Збірник “Регіональний розвиток та просторове планування територій: досвід України та інших держав-членів Ради Європи”. – Київ: Вид-во “Крамар”, 2009. – 170 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Book_Reg_Rozv_ProstPlanuvan_final.pdf.

28. Закон України “Про основи містобудування” від 16.11.1992 № 2780-XII у редакції від 31.03.2023 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>.

29. Закон України «Про архітектурну діяльність» від 20.05.1999 № 687-XIV у редакції 31.03.2023 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14>.

30. Закон України “Про регулювання містобудівної діяльності” від 17.02.2011 № 3038-VI у редакції від 02.07.2023 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>.

31. Планування територій та управління їх розвитком / Центр розвитку місцевого самоврядування. Полтавський відокремлений підрозділ // <https://rudenkivka-rada.gov.ua/assets/images/news/2018/01/seminar-strategy/planning-territory.pdf>.

32. Закон України «Про Генеральну схему планування території України від 07.02.2002 № 3059-III у редакції від 18.11.2012 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3059-14>.

33. Детальні плани територій // ДП «Діпромисто» – оф. сайт – [Електронний ресурс] – <http://dipromisto.gov.ua/index.php?categoryid=74>.

34. Методологія планування регіонального розвитку в Україні. Інструмент для розробки стратегій регіонального розвитку і планів їх реалізації / Проект Європейського Союзу Підтримка політики регіонального розвитку України // https://www.surdp.eu/uploads/files/Methodology_of_RD_planning.pdf.

35. Топчієв О.Г, Мальчикова Д.С., Шашеро А.М. Методологічні засади геопланування регіону/ Український географічний журнал. – 2010 - №1. – С.23 - 31.

36. Топчієв О.Г., Шашеро А.М. Геопланування як напрям предметної та методологічної трансформації сучасної географії // Часопис соціально-економічної географії. Харків. націон. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2011.

37. Дорош О. С. Теоретико-методологічні засади територіального планування землекористування : [монографія] / О. С. Дорош. – Х. : Грінь Д. С., 2012.– 434 с.

38. Лахоцька Е.Я. Сучасне просторове планування у країнах Європи та України // <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/D0%A1%D1%82%D0%>

39. Гоблик А.В. Завдання та зміст регіональних планів: досвід Німеччини // Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MTP_2012_46_20.

40. Третяк А. М. Концептуальні засади землевпорядного планування розвитку міського землекористування в умовах децентралізації / А. М. Третяк // Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. – 2015. – № 1. – С. 3–13.

41. Палеха Ю.М., Олещенко А.В. Містобудівна документація у державах ЄС і в Україні: порівняльний аналіз / Ю. М. Палеха, А. В. Олещенко // Досвід та перспективи розвитку міст України. - 2016. - Вип. 30. - С. 50-57.

42. Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року” від 06.08.2014 № 385, у редакції від 02.10.2019 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>.

43. Дейнеко Л., Романюк І. Децентралізація як фактор розвитку місцевого самоврядування: понятійний аспект. Управління інноваційним розвитком територій : матеріали наук.-практ. конф. за міжнар. участю, м. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2015, С.19-23.

44. Закон України “Про засади державної регіональної політики” від 05.02.2015 № 156-VIII у редакції від 21.07.2023// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19>.

45. Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року та Національного плану дій до 2020 року по впровадженню Стратегії //

https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.

46. Якимчук А.Ю. Просторове планування територій у системі державного управління. Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад: мат-ли I Міжнар. наук.-метод. конф. Рівне : Волин. Обереги, 2017. С.138-140.

47. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

48. Криштоф Т. Просторове планування та земельні ресурси територіальної громади. Від ренти до доданої вартості. URL: https://www.csi.org.ua/wpcontent/uploads/2015/05/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB_-4.pdf.

49. Данилів Т. Просторове планування є інструментом забезпечення сталого розвитку ОТГ // <http://www.if.gov.ua/news/prostorove-planuvannya-ye-instrumentom-zabezpechennya-stalogo-rozvitku-otg>.

50. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 № 280/97-ВР у редакції від 03.08.2023// <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

51. Закон України «Про благоустрій населених пунктів» від 06.09.2005 № 2807-IV у ред. від 09.07.2023 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15>.

52. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» № 2254-IX від 12.05.2022 № 2254-IX від 12.05.2022 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#Text>.

53. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо впорядкування окремих питань організації та діяльності органів місцевого

самоврядування і районних державних адміністрацій” 1009-IX 17.11.2020 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-20#Text>.

54. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» 2389-IX від 09.07.2022 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text>

55. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності", номер, дата реєстрації: 6403 від 21.04.2017 // http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61676.

56. Ущатовська О. Правові форми планування земель в умовах об'єднання територіальних громад в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2018. №3. С.68-73.

57. Щеглюк С. Просторове планування об'єднаних територіальних громад в умовах другого етапу децентралізації // <http://ird.gov.ua/irdp/e20190302.pdf>.

58. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р від 01.04.2014 р. «Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

59. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства: Закон України від 9 квітня 2015 р. № 320-VIII у редакції 09.07.2023. Законодавство України: сайт. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-19>.

60. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення містобудівної діяльності: закон України від 17.01.2017 р. № 1817-19 у редакції від 04.10.2018. Законодавство України: сайт. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1817-19/page2>.

61. Державні будівельні норми // [http://kbu.org.ua/assets/app/documents/20%20\(1\).pdf](http://kbu.org.ua/assets/app/documents/20%20(1).pdf).
62. Асоціація міст України. Сайт. URL: <https://www.auc.org.ua/>.
63. Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 20.12.2017 р. № 1089. Законодавство України: сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2017-%D0%BF>.
64. Термін сталий розвиток у розумінні «sustainable development» // <https://www.stud24.ru/ecology/termn-stalij-rozvitok-u-rozumnn/405647-1387410-page1.html>.
65. ДБН Б.1.1-21:2017 “Склад та зміст схеми планування території, на якій реалізуються повноваження сільських, селищних, міських рад”. Державні будівельні норми України. Сайт. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/b_1_1_21_2017/1-1-0-1807.
66. ДБН Б.2.2-12:2019 «Планування і забудова територій». Державні будівельні норми України. Сайт. URL: https://dbn.co.ua/load/normativy/dbn/b_2_2_12/1-1-0-1802.
67. Брикайло Ю. Велике оновлення державних будівельних норм (ДБН) — 2022 // <https://dreamdim.ua/uk/dbn-2022>.
68. Про внесенням змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель: Закон України від 24.07.2021 № 711 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>.
69. Закон України № 2254 «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#Text>.
70. Про затвердження Порядку формування Концепції інтегрованого розвитку території територіальної громади: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 22.09.2022 № 172. // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-22#Text>.

71. Відсутність генеральних планів та зонінгу населених пунктів порушує їх майбутній розвиток. URL: <http://www.minregion.gov.ua/press/news/e>.

72. Дорош А.Й Нові підходи до територіального планування в Україні з врахуванням децентралізаційних процесів та досвіду Австрії. Землеустрій, кадастр і моніторинг земель. 2016. № 3. С.78-85.

73. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с.

74. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014р. № 333-р // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>.

75. Матвіїшин Є., Матвіїшин В. Прийняття рішень щодо розробки документації, яка визначає просторове планування території об'єднаної територ. громади // http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/edu_51/fail/3.pdf.

76. Міністерство розвитку громад та територій України провело моніторинг розроблення та оновлення містобудівної документації // <https://architecture.te.gov.ua/articlearticles/2022/01/17/ministerstvo-rozvitku-gromad-ta-teritorij-ukrayini/>.

77. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель» № 711-IX від 17.06.2020 у редакції від 09.06.2022 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>.

78. Пепа Т. В. Просторовий розвиток регіональних соціально-економічних систем в контексті державної регіональної політики / Т. В. Пепа // Держава та регіони. – 2009. – №2. – С. 17-21.

79. Містобудівна документація <https://bil-gromada.gov.ua/mistobudivna-dokumentaciya-11-38-35-17-06-2021>.

80. Стратегія розвитку Харківської області на 2021–2027 роки, Рішення Харківської обласної ради від 27 лютого 2020 року на пленарному засіданні XXIII сесії VII скликання //

http://www.strategy.kharkiv.ua/docs/kharkiv_region_strategy_project.pdf.

81. Методичні рекомендації щодо використання Схеми планування території Харківської області // <https://kharkivoda.gov.ua/oblasna-derzhavna-administratsiya/struktura-administratsiyi/strukturni-pidrozdili/149/150/13512>.

82. Офіційний сайт Департаменту містобудування та архітектури Харківської обласної державної адміністрації <http://www.depga.lgb.ua/planning/scheme>.

83. Пояснювальна записка із обгрутуванням змін до Генерального плану міста Харків // <https://www.city.kharkiv.ua/uk/dokumenty/generalnyij-plan-goroda.html>.

84. Ткачук А., Третяк Ю. Про відновлення та регіональний розвиток після війни // <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvytok-pislya-vijny>.

85. Місто майбутнього: у Харкові представили концепцію нового генплану // <https://www.mediaport.ua/misto-maybutnogo-u-harkovi-predstavili-koncepciyu-novogo-genplanu>.

86. Фостер запропонував низку проектів розвитку для нового генплану Харкова // Фостер запропонував низку проектів розвитку для нового генплану Харкова <https://dumka.media/ukr/interview/1676004007-istorik-arhitekturi-maks-rozenfeld-foster-zaproponuvav-nizku-proektiv-rozvitku-dlya-novogo-genplanu-harkova>.

87. Пояснювальна записка до проекту Закону України “Про внесення змін до Земельного кодексу України та інших законодавчих актів щодо планування використання земель” //

http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67111.

88. Квасніцька О.О. До проблем інтегрованого планування територій та перспектив у регулюванні збалансованої забудови. Правові умови сприятливого бізнес-клімату: досвід Німеччини та України: матеріали міжнар. наук.-практич. конф.(м. Одеса, 27 черв. 2019 р.). Гол. ред. колегії: С.В. Ківалов, О.П. Подцерковний. Одеса: Фенікс, 2019. 144 с.

89. Маруняк Є.О. Просторовий розвиток України в глобальній візії // doi: <https://doi.org/10.15407/visn2020.04.073>.

90. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про запровадження будівельного інформаційного моделювання (ВІМ-технології) на всіх етапах життєвого циклу об'єктів та науково-технічного супроводу об'єктів, удосконалення процедури обстеження об'єктів, прийнятих в експлуатацію в установленому за-конодавством порядку» реєстр. № 6383 від 03.12.2021. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI06556A?an=3>.

91. Збірник аналітичних матеріалів. Концепція публічного управління у сфері містобудівної діяльності // <http://www.vin.gov.ua/images/doc/vin/dep-dmba/news/Conc.pdf>.

92. Дехтяренко Ю. Ф. Стратегія розвитку міста: територіально-планувальний аспект / Ю. Ф. Дехтяренко // Управління сучасним містом. – 2001. – № 1-3. – С.86-99.

93. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 роки» від від 20 жовтня 2019 р. № 880 // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/880-2019-%D0%BF>.

94. Уряд затвердив Державну програму розвитку українських Карпат до 2022 року [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-derzhavnu-programu-rozvitku-ukrayinskih-karpat-do-2022-roku-ta-uhvaliv-nizku-kadrovih-rishen>.

95. Остапенко С.О. Методичні підходи до забезпечення даними аналізу просторового планування місцевого розвитку // <https://gj.journal.kspu.edu/index.php/gj/article/view/345/330>.

96. Сучасні інформаційні технології для управління територіальним розвитком регіонів / С.М. Андрєєв, С.І. Березіна, С.А. Загородня [та ін.] // Геоінформатика. – 2022. – № 2. – С. 51 – 59.

97. Рішенням Харківської обласної ради від 14 лютого 2019 року № 920-VII затверджена «Програма створення та ведення містобудівного кадастру Харківської області на 2019 – 2022 роки» // Сайт Харківської обласної ради / <https://ts.lica.com.ua/77/0/382410/4458>.

Додаток А

Наявність генеральних планів населених пунктів

	Назва АТУ	Кількість населених пунктів	Кількість генеральних планів
I	БОГОДУХІВСЬКИЙ РАЙОН		
1.	Богодухівська міська територіальна громада	78	51
2.	Валківська міська територіальна громада	102	31
3.	Золочівська селищна територіальна громада	73	35
4.	Коломацька селищна територіальна громада	34	10
5.	Краснокутська селищна територіальна громада	66	33
II	ІЗЮМСЬКИЙ РАЙОН		
6.	Балаклійська міська територіальна громада	37	23
7.	Барвінківська міська територіальна громада	60	36
8.	Борівська селищна територіальна громада	38	21
9.	Донецька селищна територіальна громада	15	11
10.	Ізюмська міська територіальна громада	16	6
11.	Куньєвська сільська територіальна громада	18	9
12.	Оскільська сільська територіальна громада	27	15
13.	Савинська селищна територіальна громада	18	12
III	КРАСНОГРАДСЬКИЙ РАЙОН		
14.	Зачепилівська селищна територіальна громада	38	24
15.	Кегичівська селищна територіальна громада	40	29
16.	Красноградська міська територіальна громада	26	13
17.	Наталинська сільська територіальна громада	30	14
18.	Сахновщинська селищна територіальна громада	64	35
19.	Старовірівська сільська територіальна громада	22	9
IV	КУП'ЯНСЬКИЙ РАЙОН		
20.	Великобурлуцька селищна територіальна громада	51	29
21.	Вільхуватська сільська територіальна громада	30	13
22.	Дворічанська селищна територіальна громада	55	34
23.	Кіндрашівська сільська територіальна громада	32	8
24.	Куп'янська міська територіальна громада	12	9
25.	Курилівська сільська територіальна громада	13	7
26.	Петропавлівська сільська територіальна громада	16	11
27.	Шевченківська селищна територіальна громада	60	26
V	ЛОЗІВСЬКИЙ РАЙОН		
28.	Біляївська селищна територіальна громада	25	20
29.	Близнюківська селищна територіальна громада	96	33
30.	Лозівська міська територіальна громада	91	44
31.	Олексіївська сільська територіальна громада	25	16
32.	Первомайська міська територіальна громада	9	5
VI	ХАРКІВСЬКИЙ РАЙОН		
33.	Безлюдівська селищна територіальна громада	11	3
34.	Височанська селищна територіальна громада	6	3
35.	Вільхівська сільська територіальна громада	16	7
36.	Дергачівська міська територіальна громада	38	16
37.	Липецька сільська територіальна громада	17	8
38.	Люботинська міська територіальна громада	15	9

39.	Малоданилівська селищна територіальна громада	7	4
40.	Мереф'янська міська територіальна громада	9	6
41.	Нововодолазька селищна територіальна громада	36	21
42.	Південноміська міська територіальна громада	5	5
43.	Пісочинська селищна територіальна громада	8	7
44.	Роганська селищна територіальна громада	7	4
45.	Солоницівська селищна територіальна громада	18	10
46.	Харківська міська територіальна громада	1	1
47.	Циркунівська сільська територіальна громада	9	5
VII	ЧУГУЇВСЬКИЙ РАЙОН		
48.	Вовчанська міська територіальна громада	75	35
49.	Зміївська міська територіальна громада	60	30
50.	Малинівська селищна територіальна громада	3	2
51.	Новопокровська селищна територіальна громада	10	8
52.	Печенізька селищна територіальна громада	12	8
53.	Слобжанська селищна територіальна громада	17	13
54.	Старосалтівська селищна територіальна громада	20	9
55.	Чкаловська селищна територіальна громада	20	14
56.	Чугуївська міська територіальна громада	9	6

